

**Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет**

Основи наукових досліджень

конспект лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Облік і оподаткування» галузі знань D Бізнес, адміністрування та право, спеціальності D1 Облік і оподаткування денної та заочної форм навчання денної та заочної форм навчання

Луцьк 2026

УДК 657

О-75

Електронна копія друкованого видання передана для внесення в репозиторій ЛНТУ

Директор бібліотеки _____ Наталія ПОЛЩУК

Рекомендовано до видання вченою радою факультету бізнесу та права ЛНТУ, протокол № __ від «__» березня 2026 року.

Голова вченої ради факультету бізнесу та права _____ Любов КОВАЛЬСЬКА

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри обліку і аудиту ЛНТУ, протокол № __ від «__» березня 2026 року.

Завідувач кафедри обліку і аудиту _____ Оксана НУЖНА

Укладач: _____ Тетяна ТАЛАХ, кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту ЛНТУ

Рецензент: _____ Наталія ТЛУЧКЕВИЧ, кандидат економічних наук, доцент, кафедри обліку і аудиту ЛНТУ.

Відповідальний за випуск: _____ Оксана НУЖНА, кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту ЛНТУ.

О-75

Основи наукових досліджень: конспект лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Облік і оподаткування» галузі знань D Бізнес, адміністрування та право, спец. D1 Облік і оподаткування денної та заоч. форм навч. / уклад. Т.А. Талах Луцьк: ЛНТУ, 2026. 60 с.

Конспект лекцій складено відповідно до діючої програми курсу «Основи наукових досліджень» з метою формування у здобувачів освіти навичок щодо оволодіння основ наукових досліджень, вимогами щодо підготовки наукових публікацій, принципами дотримання академічної доброчесності, а також систематизацією наукової літератури для підготовки здобувачів до виконання самостійної роботи.

Призначене для здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти спеціальності D1 Облік і оподаткування освітньої програми «Облік і оподаткування».

© Т.А. Талах, 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	5
ТЕМА 1. НАУКА ТА НАУКОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ	6
1.1. Поняття, мета, об'єкти, завдання та функції науки	6
1.2. Наукова діяльність в Україні	9
1.3. Зміст, структура і класифікація наукового дослідження	11
ТЕМА 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	14
2.1. Сутність методології наукових досліджень	14
2.2. Методи наукових досліджень	15
2.3. Вибір методів наукового дослідження	18
ТЕМА 3. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	20
3.1. Поняття та завдання інформаційного забезпечення наукових досліджень	20
3.2. Види джерел інформації	22
3.3. Пошук необхідної інформації	25
ТЕМА 4. НАПИСАННЯ НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ	27
4.1. Види наукових публікацій	27
4.2. Підготовка наукової статті	28
4.3. Підготовка тез наукових доповідей	31
4.4. Підготовка наукової монографії	32
ТЕМА 5. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ	33
5.1. Поняття академічної доброчесності	33
5.2. Академічний плагіат і виклики при написанні наукових публікацій	36
5.3. Загальні вимоги до наукового тексту	37
ТЕМА 6. ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАХИСТУ НАУКОВИХ І КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ	38
6.1. Підготовка виступів та захист наукових і кваліфікаційних робіт	38
6.2. Вимоги до доповіді, ілюстративного матеріалу наукових і кваліфікаційних робіт	40
6.3. Підготовка автореферату, оцінка наукової праці, рецензування	42
ТЕМА 7. АПРОБАЦІЯ ТА ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	47
7.1. Апробація результатів наукових досліджень	47
7.2. Впровадження результатів досліджень	48

ТЕМА 8. ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ОБЛІКУ	49
8.1. Компетентності в наукових дослідженнях обліку	49
8.2. Перспективні напрями підготовки студентів спеціальності D1 Облік і оподаткування	51
ГЛОСАРІЙ	52
ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	56

ВСТУП

Метою дисципліни «Основи наукових досліджень» є формування у здобувачів освіти навичок щодо оволодіння методами наукових досліджень, вимогами щодо підготовки наукових публікацій, принципами дотримання академічної доброчесності.

Розкривається сутність категорії «наука», «наукові дослідження», приводиться класифікація методів наукових досліджень, зокрема розкриваються критерії вибору методичного апарату досліджень. Розкрито вимоги щодо структурної побудови наукових статей, а також їх підготовки до публікації у фахових виданнях, зокрема тих, які входять до міжнародних наукометричних баз даних.

Конспект лекцій також спрямований на те, щоб у здобувачів освіти сформувалося уявлення про сутнісну характеристику науки та наукової діяльності, правові основи регулювання наукової сфери в Україні. Лекційний курс охоплює матеріал, який розкриває складові інформаційного забезпечення наукової діяльності, зокрема щодо пошуку статистичного та фактичного матеріалу.

Значна увага приділяється основним аспектам організації захисту наукових і кваліфікаційних робіт, зокрема підготовки виступів та захисту наукових і кваліфікаційних робіт, вимогам до доповіді, ілюстративного матеріалу наукових і кваліфікаційних робіт, щодо підготовки автореферату, оцінки наукової праці, рецензування.

У конспекті лекцій обґрунтовується унікальність спеціальності D1 Облік і оподаткування, яка зумовлюється її широкою предметною областю, оскільки охоплює облік, контроль, аудит, аналіз та оподаткування діяльності суб'єктів господарювання.

ТЕМА 1

НАУКА ТА НАУКОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

- 1.1. Поняття, мета, об'єкти, завдання та функції науки.
- 1.2. Наукова діяльність в Україні.
- 1.3. Зміст, структура і класифікація наукового дослідження.

1.1. Поняття, мета, об'єкти, завдання та функції науки

Наука є важливою сферою розвитку суспільства. Поняття «наука» має декілька значень, з одного боку, **наука** – це динамічна система достовірних, найбільш суттєвих знань про об'єктивні закони розвитку природи, суспільства та мислення.

Знання виступають продуктом науки і в той же час її матеріалом, який знову залучається до наукової діяльності для отримання нових знань. При цьому знання про навколишній світ можуть бути звичайними, буденними і науковими.

Наукові знання відрізняються від звичайних послідовністю, систематичністю, а також тим, що створюють нові поняття, закони і теорії. Наукові знання не тільки розкривають і пояснюють нові явища в природі, суспільстві чи господарській практиці, а й дозволяють вдосконалювати людську діяльність, передбачати її результати і наслідки.

З іншого боку, наука являє собою спеціально організовану діяльність людей. Як галузь людської діяльності, наука є складним соціальним інститутом, який сформувався у процесі розподілу праці, поступового відмежування розумової праці від фізичної і перетворення пізнавальної діяльності в специфічний вид занять окремих осіб, колективів та установ.

Науку можна розуміти як інститут, метод, специфічну форму суспільної свідомості, основою якої є система знань, накопичення традицій знань, процес пізнання закономірностей об'єктивного світу, фактор розвитку виробництва, найбільш сильний фактор формування переконань і ставлення людини до світу [2].

Наука – це історично витворена форма людської діяльності, яка спрямована на пізнання та перетворення об'єктивної дійсності.

Метою наукової діяльності є отримання нового наукового знання про об'єкт дослідження та виявлення законів, відповідно до яких об'єкти можуть бути перетворені в людській діяльності в необхідний для суспільства продукт.

Об'єктом науки виступають природа і форми руху матерії, людське суспільство в його розвитку, людина та її діяльність.

Суб'єктами науки є люди, що мають певну кількість знань і готові до наукової діяльності.

Предметом науки є пов'язані між собою форми розвитку матерії або особливості їх відображення у свідомості людини. Предмет науки включає в собі такі нормативні характеристики, як: об'єкт наукового пізнання (об'єкт науки); предмети наукового дослідження; комплекс проблем і завдань, що вирішуються наукою; мову науки, що включає системи термінів, понять, категорій, специфічні мовні комплекси; методи і засоби: емпіричні та теоретичні, якісні та кількісні, інструментальні та прикладні; системи наукового знання, узагальнюючі наукові факти, закони і теорії [9].

Наука як діяльність людей включає такі процеси:

1) **формування знань**, що відбувається внаслідок спеціально організованих наукових досліджень;

2) **передавання знань**, що виникає внаслідок комунікацій вчених та інших осіб, зайнятих науково-дослідною роботою. Комунікації можуть бути як формальними (наукові монографії, описи винаходів, матеріали наукових зібрань, форумів, конференцій, симпозіумів, наукові звіти, дисертації), так і неформальними (листування, бесіди, обмін препринтами, відбитками статей, а також поширені в теперішній час електронні журнали, електронна пошта, електронні конференції);

3) **відтворення знань**, що полягає у підготовці наукових кадрів, формуванні наукових шкіл [2].

Суть науки розкривається в її функціях.

Пізнавальна функція науки відбиває велике прагнення людського розуму до пізнання і виправдовує саме існування людини на землі. Пізнавальна функція науки – це вияв найбільш суттєвих знань про закони розвитку природи, суспільства і мислення та їх взаємозв'язок.

Критична функція науки полягає в оцінці виявлених закономірностей, властивостей, тенденцій з метою підсилення позитивних сторін явищ, процесів і усунення негативних. З цими функціями пов'язана і **практична**, яка полягає у вдосконаленні оточуючого світу, особливо системи матеріального виробництва і суспільних відносин [3].

Перед наукою ставляться такі завдання:

- збір і узагальнення фактів (констатація);
- пояснення зовнішніх взаємозв'язків явищ (інтерпретація);
- пояснення суті фізичних явищ, їх внутрішніх взаємозв'язків і протиріч (побудови моделей);

– прогнозування процесів і явищ; встановлення можливих форм і напрямів практичного використання отриманих знань [3].

Наука, як система знань, має власну структуру, до складу якої входять низка елементів або структурних складових:

- наукова ідея;
- гіпотеза;
- теорія;
- закон.

Наукова ідея – інтуїтивне пояснення явищ без проміжної аргументації, без осмислення всієї сукупності зв'язків, на основі яких робляться висновки.

Гіпотеза – наукове припущення, висунуте для пояснення будь-яких явищ, процесів або причин, що зумовлюють даний наслідок.

Теорія – система узагальнених знань, пояснення тих чи інших сторін дійсності.

Закон – це певний внутрішній суттєвий зв'язок явищ, процесів і особливостей матеріальних об'єктів [4].

Класифікація наук:

- **природничі науки** (фізика, хімія, біологія, географія та інші; предмет вивчення – різні види матерії та форми їхнього руху для виявлення властивостей, взаємозв'язків та закономірностей явищ навколишнього світу в живій та неживій природі за допомогою емпіричних та теоретичних методів);

- **технічні науки** (електротехніка, електроніка, радіотехніка, енергетика, матеріалознавство, хімічні технології та інші; предмет вивчення – штучно створені технічні об'єкти, системи, процеси, матеріали для їх ефективного використання у виробничій та іншій діяльності людини);

- **суспільні науки** (економіка, політологія, демографія та інші; предмет вивчення – суспільство як система в цілому, так і його окремі частини, функції, елементи для виявлення соціально-економічних і політичних закономірностей за допомогою кількісних методів і формалізованих моделей);

- **гуманітарні науки** (філософія, соціологія, історія, філологія, культурологія, правознавство, педагогіка та інші; предмет вивчення – людина та явища, в яких подано властивості, зв'язки і відносини самих людей (суспільство, культура) для пізнання і розуміння людини та її місця у природі і суспільстві за допомогою загально-філософських та спеціальних методів) [5].

В умовах переходу на модель випереджального соціально-економічного розвитку особливий наголос необхідно робити на розвитку технічних та природничих наук, які безпосередньо впливають на темпи розвитку промислового виробництва.

1.2. Наукова діяльність в Україні

Наукова діяльність є важливою передумовою соціально-економічного піднесення національного господарства. **Наукова діяльність** – це інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань.

Головні цілі наукової діяльності:

- отримання нових знань і законів;
- наукове пояснення явищ природи;
- систематизація отриманих знань;
- наукове передбачення та наукове прогнозування;
- встановлення напрямків і форм практичного використання отриманих знань, їх використання у практичному освоєнні людиною навколишнього світу [7].

Наукова діяльність в Україні законодавчо закріплена у Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [13]. Цей закон визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку науково-технічної сфери, створює умови для наукової і науково-технічної діяльності, забезпечення потреб суспільства і держави у технологічному розвитку.

Державна політика України з наукової та науково-технічної діяльності спрямована на:

- примноження національного багатства на основі використання наукових і науково-технічних досягнень;
- створення умов для досягнення високого рівня життя людей, їхнього фізичного і інтелектуального розвитку за допомогою використання сучасних досягнень науки і техніки;
- зміцнення національної безпеки на основі використання наукових та науково-технічних досягнень;
- забезпечення вільного розвитку наукової та науково-технічної творчості [13].

Загальні цілі й завдання науки на конкретний період розвитку кожна держава визначає виходячи з їх соціально-економічного і політичного стану. Фундаментальні науки мають розвиватись випереджальними темпами, створюючи теоретичну базу для прикладних

наук. У сфері їх розвитку мають знаходитись, насамперед, розробки вітчизняних наукових колективів, що мають світове визнання, а також прикладні дослідження і технології, в яких Україна має значний науковий, технологічний та виробничий потенціал і які здатні забезпечити вихід вітчизняної продукції на світовий ринок. Вища освіта, підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів має здійснюватися з пріоритетних напрямів наукового і науково-технічного розвитку [13].

Наукова і науково-технічна діяльність у вищих навчальних закладах здійснюється відповідно до Закону України «Про вищу освіту» [12]. Ця діяльність здійснюється з метою інтеграції наукової, навчальної і виробничої діяльності в системі вищої освіти. Це здійснюється з метою інтеграції наукової, навчальної і виробничої діяльності в системі вищої освіти, яке досягається за рахунок:

- органічної єдності змісту освіти і програм наукової діяльності;
- спрямування фундаментальних, прикладних досліджень і розробок на створення і впровадження нових конкурентноздатних техніки, технологій та матеріалів;
- створення стандартів вищої освіти, підручників та навчальних посібників з урахуванням досягнень науки і техніки;
- розвитку різних форм наукової співпраці (в тому числі міжнародної) з установами і організаціями, що не входять до системи вищої освіти, для розв'язання складних наукових проблем, впровадження результатів наукових досліджень і розробок;
- безпосередньої участі учасників навчально-виховного процесу в науково-дослідних і дослідно-конструкторських роботах, що провадяться у вищому навчальному закладі;
- планування проведення і виконання науково-педагогічними працівниками наукових досліджень у межах основного робочого часу;
- залучення до навчально-виховного процесу провідних учених і науковців, працівників вищих навчальних закладів та інших наукових установ і організацій;
- організації наукових, науково-практичних, науково-методичних семінарів, конференцій, олімпіад, конкурсів, науково-дослідних, курсових, дипломних та інших робіт учасників навчально-виховного процесу [12].

Результатом наукової діяльності є цілеспрямовано відібрані факти, гіпотези, теорії, закони й методи дослідження, які припускають перевірку. Розрізняють наступні види результату, одержаного в ході проведення наукової роботи:

- **науковий результат** – нове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях наукової інформації у формі звіту, наукової праці, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття тощо;

- **науково-прикладний результат** – нове конструктивне чи технологічне рішення, експериментальний зразок, закінчене випробування, розробка, яка впроваджена або може бути впроваджена у суспільну практику. Науково-прикладний результат може бути у формі звіту, ескізного проекту, конструкторської або технологічної документації на науково-технічну продукцію, натурального зразка тощо;

- **наукова (науково-технічна) продукція** – науковий та (або) науково-прикладний результат, призначений для реалізації [12].

У нинішніх умовах рівень наукомісткості продукції (частка витрат на наукові дослідження) є важливим показником інноваційного розвитку національної економіки.

1.3. Зміст, структура і класифікація наукового дослідження

Наукове дослідження – це систематичний, цілеспрямований процес вивчення об'єктів, явищ або процесів із застосуванням наукових методів. Його головна мета — отримання нових знань, встановлення закономірностей, перевірка гіпотез та вирішення практичних проблем для розвитку науки й суспільства.

Результатом наукового дослідження є формуванням знання про досліджуваний об'єкт, створенням нових або вдосконалення старих знань, які служать практичним цілям. Наукове дослідження виконується або окремим індивідом – ученим, дослідником, або групою – колективом дослідників [4].

Виконання наукового дослідження поєднує організаційні, технічні, економічні, правові та психологічні аспекти. Усім науковим дослідженням притаманні спільні методологічні підходи й універсальні послідовні процедури.

Структура дослідження визначається його методикою, що надає послідовність визначених та конкретних дій, які здійснює дослідник в процесі вивчення явища (події, процесу тощо).

Складові наукового дослідження:

– постановка наукової проблеми (виникнення ідеї, формулювання теми; визначення об'єкта та предмета дослідження, формування мети та завдань дослідження);

- висунення гіпотези, теоретичні дослідження;
- проведення експерименту, узагальнення наукових фактів і результатів;
- аналіз та оформлення наукових досліджень;
- впровадження та визначення ефективності наукових досліджень [8].

Кожне наукове дослідження від творчого задуму до остаточного оформлення наукової праці має неповторну специфіку. Однак усі вони наділені загальними особливостями, які охоплюють універсальні послідовні процеси (етапи):

1. Вибір теми, обґрунтування її актуальності і визначення рівня її розробленості; вибір об'єкта, предмета, окреслення мети і завдань дослідження.

2. Нагромадження необхідної наукової інформації, пошук, вивчення й аналіз літературних та інших джерел з теми дослідження; вибір напрямів дослідження з огляду на його мету.

3. Відпрацювання гіпотези й теоретичних передумов дослідження, визначення наукового завдання.

4. Вибір методів дослідження, які є інструментами здобуття фактичного матеріалу, необхідною умовою досягнення поставленої мети.

5. Оброблення й аналіз результатів експериментального дослідження.

6. Написання тексту роботи, оформлення її вступу і висновків, опис використаних джерел і створення додатків.

7. Підготовка до захисту і захист наукового дослідження [8].

Особливо важливою є правильна побудова першого етапу наукового дослідження. Вдало і обґрунтовано обрана тема значною мірою визначає доцільність і результативність усього дослідження. Вона може бути складовою наукової проблеми, а сама проблема – розглядатись у межах наукового напрямку.

Науковий напрям – сфера наукових досліджень наукового колективу, спрямованих на вирішення значних завдань у певній галузі науки.

Структурними одиницями наукового напрямку можуть бути проблеми (у тому числі й комплексні), теми, питання. Комплексна проблема об'єднує декілька менш суттєвих проблем.

Наукова проблема – конкретне питання, яке виникає, коли наявних знань не достатньо для вирішення конкретного завдання і спосіб, за допомогою якого можна здобути відсутні знання, невідомий.

Проблема об'єднує кілька тем. Часто вона постає як складна, суперечлива ситуація, у розумінні якої співіснують різні погляди.

Тема – наукове завдання, що належить до конкретної галузі наукового дослідження.

Вибір теми (проблеми) дослідження передбачає уточнення у процесі дослідження обраної і сформульованої на першому етапі назви теми, проблеми.

Розпочинають дослідження із ознайомлення зі станом проблеми. Адже для успішного її розв'язання дослідник повинен мати якнайповніше уявлення про зроблене його попередниками. Для цього він ретельно аналізує доступні нормативні (постанови, накази, інструкції) і патентні (описи патентів і винаходів) документи, вивчає літературні джерела (книги, журнали, наукові збірники, архівні документи), статистичні матеріали (результати соціологічних опитувань, успішності, тестувань тощо) [9].

Дослідження різняться за цільовим призначенням, джерелами фінансування і термінами проведення, потребують технічного, програмного, інформаційного та методичного забезпечення. За масштабом розв'язуваних проблем і цілей дослідження розрізняють **фундаментальні й прикладні дослідження**.

Фундаментальні наукові дослідження – це наукова теоретична та (або) експериментальна діяльність, спрямована на одержання нових знань про явища та процеси в природі і суспільстві. Вони виявляють закони, зв'язки, механізми й закономірності, що керують ними, вибудовують загальнотеоретичні концепції та методологію, створюють теоретичну базу для прикладних досліджень.

Прикладні наукові дослідження – це дослідження, спрямовані на одержання нових знань, що можуть бути використані для практичних цілей. Вони вирішують вузькоспеціальні теоретичні й практичні завдання, їх призначенням є реалізація результатів фундаментальних досліджень у практичній діяльності [27, с. 55-56].

В умовах загострення екзогенних ризиків важливого значення набуває надання пріоритету фінансуванню саме прикладних досліджень, які дають ефект у короткостроковій перспективі.

ТЕМА 2

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

- 2.1. Сутність методології наукових досліджень.
- 2.2. Методи наукових досліджень.
- 2.3. Вибір методів наукового дослідження.

2.1. Сутність методології наукових досліджень

Методологія є основою побудови методологічного та методичного апарату здійснення наукових досліджень.

Методологія – це система принципів наукового дослідження; вчення про науковий метод пізнання законів природи за допомогою сукупності методів дослідження, що застосовуються в будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкта її пізнання. [2].

Методологія наукового дослідження – є систематична структура, яка використовується для вирішення дослідницької проблеми шляхом застосування найкращих і найбільш доцільних методів для проведення дослідження, узгоджених з метою і завданнями вашого дослідження [5].

Функції наукової методології:

- одержання нового наукового знання або системи знань;
- уточнення, збагачення, систематизація термінів і понять у науці;
- структурування наукового знання у вигляді нових понять, категорій, законів;
- організація використання нових знань в суспільно-практичній діяльності;
- стимулювання процесу пізнання для одержання нової інформації [7].

Розрізняють три види методології:

1. **Філософську або фундаментальну** – систему діалектичних методів, які є найзагальнішими і діють на всьому полі наукового пізнання, конкретизуючись і через загальнонаукову, і через часткову методологію.

2. **Загальнонаукову**, яка використовується в переважній більшості наук і базується на загальнонаукових принципах дослідження: історичному, логічному, системному, моделювання тощо. Сучасні дослідники в наукових розробках віддають перевагу системно-діяльнісному підходу, тобто **дослідженню комплексної взаємодії суттєвих компонентів**: потреба; об'єкт; процеси; умови; результат.

Це забезпечує цілісність, комплексність, структурність, взаємозв'язок з зовнішнім середовищем, цілеспрямованість і самоорганізацію дослідження, створює умови комплексного вивчення будь-якої сфери людської діяльності.

3. **Частково-наукову** - сукупність специфічних методів кожної конкретної науки, які є базою для вирішення дослідницької проблеми.

2.2. Методи наукових досліджень

Функція методу наукового дослідження полягає в тому, що з його допомогою отримують нову інформацію про навколишню дійсність, заглиблюються в сутність явищ і процесів, розкривають закони і закономірності розвитку, формування і функціонування об'єктів, які досліджуються.

Знання методів орієнтує дослідника у проходженні від «невідомого» до «відомого», допомагає відокремити «істотне» від «другорядного», визначає необхідність і місце застосування спостереження, порівняння, індукції, дедукції, аналізу, синтезу, абстракції, формалізації, моделювання [4].

Метод – спосіб, прийом або система прийомів для досягнення будь-якої мети, для виконання певної операції.

На цей час єдиної уніфікованої системи класифікації методів наукового дослідження не існує. Розмаїття видів людської діяльності обумовлює розмаїття методів, що можуть бути класифіковані за різними критеріями, наприклад, методи природничих і методи гуманітарних наук; якісні і кількісні методи тощо.

За ступенем загальності і сфери дії методи наукового пізнання за версією вчених КПШ ім. Ігоря Сікорського можуть бути поділені на 3 основні групи:

- загально-філософські,
- загальнонаукові,
- методи конкретних наук [4].

Основними **загальнофілософськими методами** є діалектичний та метафізичний методи.

діалектичї – («мистецтво сперечатись», «міркувати») – метод філософії; у загальному значенні вміння знаходження істини через раціональну дискусію між співрозмовниками, що мають різні точки зору.

Суть метафізичного методу полягає в розкладанні досліджуваного об'єкта на складові частини і вивченні кожної з них окремо, поза їх зв'язку і взаємозумовленості, поза їх зміни і розвитку

Загальнонаукові методи дослідження умовно поділяють на три групи:

- **теоретичні методи** – це методи, що використовуються на теоретичному рівні дослідження. Особливість теоретичного дослідження полягає у використанні абстрактних уявлень, ідей, положень, концепцій, які мають безпосереднє відношення до процесу практичного пізнання. Найчастіше у процесі теоретичного пізнання наука послуговується методом сходження від абстрактного до конкретного, гіпотетико-дедуктивним, системним методами.

- **емпірико-теоретичні** – це методи, що використовуються як на теоретичному, так і на емпіричному рівнях дослідження (аналіз і синтез, індукція та дедукція, аналогія, моделювання). Сутність їх полягає у зорієнтованості на безпосередню дійсність й одночасному використанні абстрактних пізнавальних образів (уявлень, ідей, понять, концепцій), які стосуються цієї дійсності.

- **емпіричні** – це методи емпіричного дослідження (спостереження, експеримент, вимірювання, порівняння). Найхарактерніша їх особливість полягає у пізнанні феноменів, їх зв'язків і відношень завдяки безпосередньому з'ясуванню їх параметрів [2].

Часткові методи (в літературі також використовується термін «спеціальні методи» – це сукупність специфічних методів кожної конкретної науки, які є базою для вирішення дослідницької проблеми. До часткових методів економічної науки відносять методи документування (інформаційне моделювання, дослідження документів, нормативно-правове регулювання, аналітичне і синтетичне документування), розрахунково-аналітичні методи (функціонально-вартісний аналіз, кластерний аналіз, факторний аналіз, кореляційно-регресійний аналіз, економіко-математичні методи, статистичні розрахунки) [2].

Методи дослідження можна класифікувати в залежності від рівнів пізнання (емпіричний, теоретичний), до яких вони (методи) застосовуються (рис. 2.1).

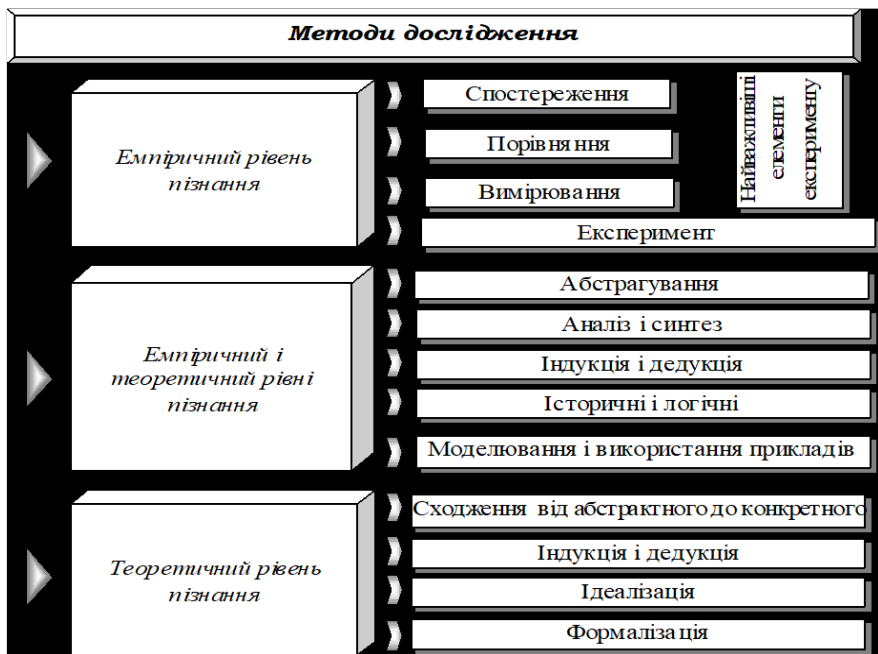

Рисунок 2.1 – Класифікація методів дослідження

Спостереження – це активний первинний та елементарний пізнавальний процес емпіричного рівня наукового пізнання, який ґрунтується, насамперед, на роботі органів чуття людини та його предметній і матеріальній діяльності.

Порівняння – один із найбільш розповсюджених методів пізнання, який дозволяє встановити подібність та розбіжність предметів та явищ.

Аналогія – відповідність, схожість або пропорція між двома величинами за визначеними ознаками, метод наукового дослідження, завдяки якому досягається пізнання одних предметів і явищ на основі їх подібності з іншими.

Моделювання – метод наукового пізнання, що ґрунтується на заміні предмета або явища, що досліджуються, на їх аналог, модель, що містить істотні риси оригіналу.

Вимірювання – це метод дослідження, за допомогою якого визначаються числові значення деякої величини з використанням одиниці вимірювання об'єкта.

Експеримент – науково поставлений дослід відповідно до мети дослідження для перевірки результатів теоретичних досліджень.

Абстрагування – метод, який дає змогу переходити від конкретних питань до загальних понять і законів розвитку.

Конкретизація – метод дослідження предметів у всій їх різноманітності, у якісній багатогранності реального існування на відміну від абстрактного вивчення предметів.

Сходження від абстрактного до конкретного – форма руху наукового пізнання, це відображення дійсності в мисленні.

Аналіз – метод дослідження, що полягає в мисленому або практичному розчленуванні цілого на складові частини, (протилежне – синтез), кожна з виділених частин аналізується окремо у межах єдиного цілого.

Синтез – метод вивчення об'єкту у його цілісності, у єдиному і взаємному зв'язку його частин.

Індукція – метод дослідження, при якому загальний висновок про ознаки множини елементів виводиться на основі вивчення цих ознак у частини елементів однієї множини.

Дедукція – метод логічного висновку від загального до часткового, тобто спочатку досліджують стан об'єкта в цілому, а потім його складових елементів.

Історичний метод – це метод, сутність якого полягає у вивченні всіх явищ та процесів у динамічному розвитку, становленні та у зв'язку з конкретними етапами історії суспільства.

Опитування – це метод, суть котрого полягає в тому, що інформацію збирають шляхом реєстрації показників отриманих в результаті опитування людей.

Статистико-економічний метод – це сукупність прийомів, які використовуються для всебічної характеристики розвитку масових суспільних явищ за допомогою цифрових даних.

Прогнозування – це передбачення на перспективу [5].

Для системного охоплення різних сторін об'єкту дослідження необхідним є поєднання значної кількості методів наукового пізнання.

2.3. Вибір методів наукового дослідження

Сучасна наука володіє потужним арсеналом різноманітних методів, які призначені для розв'язування різних за своїм характером наукових задач. При проведенні конкретного наукового дослідження використовуються ті методи, які спроможні дати глибоку й всебічну

характеристику досліджуваного явища. Вибір їх залежить від мети і задач дослідження, специфіки предмета пізнання та інформаційного забезпечення [4].

Від якості методу, правильності його застосування залежить істинність отриманого знання, тому методи дослідження мають відповідати певним вимогам:

- **діагностична сила** (роздільна здатність) – здатність методу диференціювати досліджувані об'єкти за рівнем проявлення вимірюваної ознаки (низький, середній та високий);

- **надійність** – здатність методу забезпечувати відтворюваність результатів, тобто давати однакові результати при дослідженні однакових об'єктів у однакових умовах;

- **детермінованість** – наявність суворої послідовності або алгоритмізація використання;

- **репрезентативність** – здатність методу розповсюджувати (переносити) результати, отримані при дослідженні частини об'єктів, на всі об'єкти, що входять до даної групи [19; 22].

Існування науково-методичного апарату в науці передбачає наявність та застосування наступних його елементів:

- **методи збору фактів**, що мають відношення до об'єкту теорії (спостереження, реєстрація, вимірювання);

- **методи описання фактів** (змістовного, реєстраційного і формального), а також властивостей ідеалізованого об'єкта теорії, що впливають із факту, та факторів, що виражаються цими властивостями;

- **методи аналізу фактів, властивостей, факторів і явищ** за різними показниками і критеріями (оцінка, зіставлення, порівняння, класифікація, впровадження, систематизація);

- **методи обґрунтування наукових висновків**, серед яких виокремлюються: методи побудови (синтезу), доведення та методи оцінки достовірності;

- **методи вибору і обґрунтування наукових рекомендацій**, зокрема методи оцінки й оптимізації;

- **методи інтерпретації та експериментальної перевірки висновків і рекомендацій**;

- **методи техніко-економічної оцінки рекомендацій** [4].

Перш за все при виборі методів дослідження слід враховувати:

- ✓ поставлене питання дослідження, його основну ідею, гіпотезу;
- ✓ реальні умови його застосування на практиці;
- ✓ які з методів дозволяють отримати найбільш достовірні результати;

✓ якими знаннями в галузі методології та методики, а також яким досвідом володіє дослідник.

Результати дослідницької роботи залежать від вибору системи методів та від методичного забезпечення наукової роботи в цілому.

Сучасна наука озброює дослідника багатим арсеналом методів, спектр яких постійно розширюється. Тому він повинен передбачити можливість сполучення методів, що взаємодіють та доповнюють один одного. Для сучасної науки характерним є намагання використовувати різноманітні методи і прийоми [2].

Поєднання теоретичних та емпіричних методів наукового пізнання дає можливість ґрунтовно вивчити об'єкт дослідження і зробити адекватні висновки.

ТЕМА 3 **ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВОГО** **ДОСЛІДЖЕННЯ**

3.1. Поняття та завдання інформаційного забезпечення наукових досліджень.

3.2. Види джерел інформації.

3.3. Пошук необхідної інформації.

3.1. Поняття та завдання інформаційного забезпечення наукових досліджень

Основою будь-якого наукового дослідження є **інформація** – сукупність відомостей (повідомлень, даних), яка визначає міру наших знань про ті чи інші явища, події та їх взаємозв'язки. Дане визначення використовується у широкому розумінні слова.

У вузькому розумінні **інформація** – це відомості, які є об'єктом обробки, передачі і зберігання.

Інформація є основним поняттям кібернетики – науки про загальні закономірності в процесі управління та передачі інформації.

Якість та ефективність інформації у науковому дослідженні визначається за такими критеріями: цілеспрямованість, цінність, своєчасність, достовірність, достатність і комплексність (повнота), швидкодійність, дискретність, неперервність, періодичність надходження, детермінований характер, доступність (зрозумілість), спосіб і форма подання [3; 6].

Інформацію, призначену для наукових досліджень класифікують за такими ознаками:

I. За змістом інформаційне забезпечення науково-дослідного процесу поділяється на **законодавче, планове й нормативно-довідкове**, а також **договірне, технологічне, організаційно-управлінське та фактографічне**.

В процесі підготовки роботи студент може використати більшість або навіть усі наведені види інформаційного забезпечення. Здебільшого це залежить від рівня доступу студента до відповідної документації підприємства, на базі якого студент пише роботу [5].

II. За ступенем наукової новизни розрізняють інформацію:

1) нову інформацію, що відображає новизну запропонованого рішення теоретичного або практичного завдання;

2) релевантну, яка раніше містилась в аналогах (наприклад, в методичних вказівках).

III. За призначенням виділяють інформацію:

1) повідомлювальну інформацію, що отримана в процесі дослідження;

2) управлінську інформацію, яка необхідна для прийняття управлінських рішень.

IV. За тривалістю періоду, протягом якого інформація зберігає свою актуальність і використовується для прийняття рішень, інформацію класифікують на:

1) теоретичну (наукову) інформацію – це результати фундаментальних чи прикладних наукових досліджень в різних областях, які широко використовуються у виробництві та управлінні;

2) стратегічну – інформація, що зберігає актуальність протягом тривалих періодів (10-15 років): довготривалі плани і прогнози, дані про повільно змінювані об'єкти, проектно-конструкторська документація;

3) тактичну (кон'юнктурну) – інформація з періодом актуальності 2-3 роки і менше;

4) оперативну – інформація, що актуальна в межах одного циклу оперативного управління.

V. Залежно від об'єкту, який відображає інформацію, вона буває:

1) природньо-наукова – характеризує зв'язки між природними об'єктами;

2) техніко-технологічна – відображає взаємозв'язки між предметами природи, які стосуються технології та технічних засобів;

3) економічна – розкриває відносини між людьми в процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання;

4) соціально-політична – інформація про соціальні, політичні, ідеологічні відносини між людьми.

VI. Залежно від того, що в об'єкті відображається, інформація буває наступних видів:

1) законодавчі акти, документи уряду, положення, інструкції різних органів управління;

2) дані демографічних та соціологічних досліджень;

3) матеріали економічних теорій;

4) дані про рівень розвитку техніки, технології і тенденції їх розвитку;

5) інформація про господарські зв'язки;

6) інформація про процеси виробництва;

7) інформація про фактори виробництва;

8) інформація про макроекономічні процеси [4].

Повнота інформаційної та фактологічної бази є необхідною передумовою отримання достовірних та обґрунтованих наукових результатів.

3.2. Види джерел інформації

Організація та здійснення досліджень значною мірою залежать від складу, змісту та характеру джерел, які для цього використовуються.

Навчальні матеріали – це видання, призначені для підготовки спеціалістів. За видами видань навчальну літературу поділяють на підручники, навчальні посібники, програмно-методичні матеріали.

Підручник – це навчальне видання, яке містить систематизоване викладення навчальної дисципліни (її розділу, частини), відповідає навчальній програмі й офіційно затверджене Міністерством освіти і науки України в якості даного виду видання.

Навчальні посібники – це друковані, графічні, наочні та інші матеріали (книги, таблиці, карти, картини, макети, моделі, діапозитиви, кінофільми тощо), які використовуються у процесі навчання з метою забезпечення кращого засвоєння учнями знань, вмінь і навиків.

Практичні посібники – це видання, розраховані на задоволення потреб окремих категорій спеціалістів національної економіки в їх повсякденній практичній діяльності.

Група інших матеріалів представлена науково-популярними, рекламними, патентно-ліцензійними, бібліографічними, виробничими, довідковими матеріалами тощо.

Науково-популярні матеріали – це брошури та книги, призначені для пропаганди знань, пояснення політики держави на сучасному етапі серед широкого кола читачів зайнятих, насамперед, у матеріальному виробництві.

Рекламні джерела інформації – це відомості про вироби, послуги, які пропонуються з метою залучення покупця.

Патентно-ліцензійні джерела інформації – це права на використання інтелектуальної власності, трудову діяльність у певній сфері виробництва або бізнесу.

Довідники – це довідкові видання, які носять прикладний, практичний характер, мають систематизовану структуру або побудовані за алфавітом заголовків статей: енциклопедії, словники, довідники, довідники з різних нормативних матеріалів.

Бібліографічні джерела економічної інформації – це сукупність літературно-оформлених робіт, випущених видавництвами або депонованих у закладах науково-технічної інформації. Вони депонуються, тобто здаються на зберігання, і за запитом видаються користувачам у вигляді копій або мікрофільмів, звітів про виконані науково-дослідні роботи, статей, рефератів та інших робіт, які представляють інтерес для вузького кола дослідників [19; 22].

Наукові матеріали видаються у вигляді дисертацій, монографій, узагальнюючих наукових праць, збірників статей, в яких висвітлюються різні проблеми окремих наук, розробляються питання розвитку господарства країни.

Дисертація (від лат. dissertation – міркування, дослідження) – є кваліфікованою науковою роботою у певній галузі науки, яка має внутрішню єдність і містить сукупність наукових результатів, наукових положень, що висувуються автором для публічного захисту та свідчать про його особистий внесок в науку, його якості науковця і дає право на здобуття вченого ступеня кандидата або доктора наук.

Звіт з науково-дослідних робіт (НДР) – науково-технічний документ, який містить систематизовані дані про науково-дослідну роботу, описує процес чи результати науково-технічного дослідження. Звіт з НДР є рукописною працею, яка оформлюється і розмножується в обмеженій кількості екземплярів (від трьох до п'яти). Обсяг звіту може коливатись від декількох аркушів, які оформлюються у вигляді брошури, до декількох сотень аркушів, які оформлюються у вигляді однієї чи декількох книг.

Стаття – відомості обсягом, як правило, в декілька машинописних сторінок, опубліковані в науковому чи науково-популярному журналі, збірнику наукових праць чи газеті.

Реферат (від лат. *referre* – доповідати, повідомляти) – короткий виклад (усний або письмовий) наукової праці, вчення, змісту книги, результатів наукового дослідження.

Тези – короткий виклад основних положень лекції, доповіді, твору.

Тези доповідей наукової конференції – науковий неперіодичний збірник, який містить опубліковані до початку конференції матеріали попереднього характеру (анотації, реферати доповідей і (або) повідомлень).

Для дослідника-науковця наукові матеріали мають велику цінність з огляду на те, що науковець-дослідник може ознайомитися з нетрадиційним трактуванням тих чи інших питань, критикою поглядів інших авторів, а також науковою новизною, характерною для науки на конкретному етапі її розвитку.

Нормативні матеріали видаються органами законодавчої та виконавчої влади різних рівнів у вигляді законів, наказів, інструкцій, положень (стандартів) бухгалтерського обліку тощо, і містять основні норми й правила та є основою для здійснення будь-якої діяльності.

Закон – виданий у встановленому порядку загальнообов’язковий акт найвищого органу державної влади, який має вищу юридичну силу.

Наказ – акт управління, що видається керівниками міністерств, відомств, а також керівниками підприємств, установ та організацій.

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку – нормативно-правовий акт, затверджений Міністерством фінансів України, який визначає принципи та методи ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, що не суперечить міжнародним стандартам.

Інструкція – 1) нормативний акт, що видається міністерствами, керівниками інших центральних і місцевих органів державного управління в межах їх компетенції на основі та задля виконання законів, указів, постанов і розпоряджень Уряду й актів вищих органів державного управління; 2) збір правил, що регламентують виробничо-технічну діяльність.

Статистичні матеріали – відомості про розвиток національної економіки, подані у вигляді таблиць, узагальнених у щорічних статистичних збірниках, що видаються Державним комітетом

статистики України. Статистичні матеріали складаються з економічних, демографічних, соціальних та інших матеріалів [19; 22].

Важливим джерелом оперативної економічної інформації, що використовується в наукових дослідженнях, є періодичні видання. До них відносять газети та журнали, що висвітлюють питання розвитку науки або її основних галузей [6]. У періодичних виданнях, як правило, публікуються найсвіжіші результати наукових досліджень.

3.3. Пошук необхідної інформації

Обов'язковою вимогою до дослідника є всебічне та глибоке вивчення ним досвіду попередників, які займалися вирішенням як обраної, так і суміжних проблем.

Визначення рівня дослідженості теми доцільно розпочинати з ознайомлення з інформаційними виданнями, які містять оперативні систематизовані відомості про документи (опубліковані та неопубліковані), найсуттєвіші аспекти їх змісту. Інформаційні видання, на відміну від звичайних бібліографічних посібників, включають не лише відомості про надруковані праці, але й розкривають ідеї та факти, що в них містяться.

Крім оперативності, їм притаманна новизна поданої інформації, повнота охоплення літературних джерел і наявність довідкового апарату, що полегшує пошук і систематизацію літератури. Інформаційні видання публікують інститути, служби науково-технічної інформації (НТІ), центри інформації, бібліотеки. Такі видання охоплюють усі галузі економіки.

Поряд з інформаційними виданнями органів НТІ для інформаційного пошуку слід використовувати автоматизовані інформаційно-пошукові системи, бази даних, банки даних, Internet.

Новим джерелом інформації кінця ХХ ст. став Інтернет – всесвітнє об'єднання регіональних і корпоративних мереж, що створюють єдиний інформаційний простір завдяки використанню стандартних протоколів передачі інформації. Джерела інформації Інтернет класифікують на:

1) пошукові системи:

– глобальні пошукові системи: Google (<http://www.google.com>), Yahoo (<http://www.yahoo.com>); Lycos (<http://www.lycos.com>) ; Magellan (<http://www.mckinley.com>); The Electric Library (<http://www.elibrary.com/id/2525>)

– національні пошукові системи: META (<http://meta.ua/>), InfoReS (<http://el.visti.net>), Asearch (<http://search.kiev.ua>).

2) спеціальні бази даних:

SCOPUS (<https://www.scopus.com/>)

Web of Science (<https://apps.webofknowledge.com/>)

3) сайти-довідники, енциклопедії, інформація про компанії, організації:

- Вікіпедія (<http://wikipedia.org/>);

- ЛІГА.Досьє (<http://file.liga.net/>);

Кореспондент.net (<http://files.korrespondent.net/>);

4) безкоштовні та платні ресурси з нормативно-правовою інформацією:

- Верховної Ради України (<http://zakon.rada.gov.ua/>);

- ЛІГА.Закон (<http://www.ligazakon.ua/>);

5) офіційні сайти органів влади, політичних і громадських організацій:

- Верховна Рада України (<http://portal.rada.gov.ua/>);

- Кабінет Міністрів (<http://www.kmu.gov.ua/>);

- Президент України (<http://www.president.gov.ua/>);

6) форуми, чати, блоги тощо:

- Українська правда (<http://forum.prawda.com.ua/>);

- ЛІГАБізнесІнформ (<http://forum.liga.net/>); Кореспондент.net (<http://forum.korrespondent.net/>);

7) сайти інформагентств, повністю відкриті для користувачів:

- УНІАН (<http://www.unian.net/>);

- РБК-Україна (<http://www.rbc.ua/>).

Дані пошуку можуть бути використані безпосередньо, однак найчастіше вони є сходиною до виявлення первинних джерел інформації, якими є наукові праці (монографії, збірники) та інші необхідні для наукової роботи видання. Так забезпечується повнота інформаційної бази дослідження [29-37].

Важливе значення має використання статистичних збірників, де міститься інформація за значний часовий інтервал. Такими статистичними збірниками виступають: «Статистичний щорічник України», «Бюджет України», «Довкілля України» та інші.

ТЕМА 4

НАПИСАННЯ НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ

- 4.1. Види наукових публікацій.
- 4.2. Підготовка наукової статті.
- 4.3. Підготовка тез наукових доповідей.
- 4.4. Підготовка наукової монографії.

4.1. Види наукових публікацій

Наукові публікації є невід’ємною складовою наукової діяльності, оскільки дають змогу висвітлювати результати досліджень. Мета наукових публікацій – розширення аудиторії для ознайомлення з результатами наукових пошуків. Публікації відображають основний зміст, новизну наукового дослідження і фіксують завершення певного етапу дослідження або роботи в цілому. Публікації забезпечують первинною науковою інформацією суспільство, сповіщають наукове співтовариство про появу нового наукового знання і передають індивідуальний результат у загальне надбання.

Існують такі види наукових публікацій: монографія, стаття, автореферат, препринт, тези доповідей, наукова доповідь, збірник наукових праць. Наукові публікації виходять друком у формі друкованих або електронних видань. Наукові публікації розміщуються у виданнях або ж друкуються у вигляді видань.

Видання – це такий документ, що пройшов редакційно-видавниче опрацювання, виготовлений друкуванням, тисненням або іншим способом, містить інформацію, призначену для поширення і відповідає вимогам державних стандартів, інших нормативних документів щодо видавничого оформлення і поліграфічного виконання.

Монографія – науково-книжкове видання певного дослідження однієї проблеми або теми, що належить одному чи кільком авторам.

Наукова стаття – це вміщені в науковому журналі чи збірнику результати дослідження конкретного питання, що мають певне наукове й практичне значення.

Автореферат дисертації – це наукове видання у вигляді брошури авторського реферату проведеного дослідження, яке подається на здобуття наукового ступеня.

Препринт – наукове видання з матеріалами попереднього характеру, які публікуються до виходу у світ видання, в якому вони мають бути розміщені.

Тези доповідей, матеріали наукової конференції – це неперіодичні збірники підсумків наукових конференцій, доповідей, рекомендацій та рішень [19; 23].

Наукові публікації є відзеркаленням рівня розвитку наукових досліджень у різних галузях наук.

4.2. Підготовка наукової статті

Наукова стаття – один з основних видів публікацій. Вона містить виклад проміжних або кінцевих результатів наукового дослідження, висвітлює конкретне окреме питання з теми дисертації, фіксує науковий пріоритет автора, робить матеріал надбанням фахівців. Наукові статті до дисертацій мають обов'язково бути опубліковані у виданнях, перелік яких затверджений ВАК України [22]. Наразі діють вимоги стосовно структури наукових статей у фахових виданнях, які регламентуються Постановою Президії ВАК України «Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України» №7-05/1 від 15.01.2003 року [22]. ВАК України (Вища атестаційна комісія України) – колишній центральний орган виконавчої влади України, підвідомчий Кабінету Міністрів України. ВАК України здійснював атестацією наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації. Після ліквідації ВАК України у 2011 році його функції виконує Міністерство освіти і науки України.

Згідно Постанови Президії ВАК України «Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України» №7-05/1 від 15.01.2003 року редакційні колегії наукових видань мали організувати належне рецензування та ретельний відбір статей до друку. Постанова зобов'язала редколегії приймати до друку у виданнях, що виходитимуть у 2003 році та у подальші роки, лише наукові статті, які мають такі необхідні елементи:

- **постановка проблеми у загальному вигляді** та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;
- **аналіз останніх досліджень і публікацій**, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття;
- **формулювання цілей статті** (постановка завдання);
- **виклад основного матеріалу дослідження** з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;

- **висновки з даного дослідження** і перспективи подальших розвідок у даному напрямку;
- бібліографічний список цитованої літератури;
- анотації.

Постановка проблеми у загальному вигляді – доведення до читача основних завдань, які ставить перед собою автор статті. Цей елемент статті також охоплює:

- визначення наукової гіпотези;
- пояснення причини початку дослідження;
- розкриття рівня актуальності даної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій – це висвітлення переліку вчених та наукових праць, в яких започатковано розв’язання даної проблеми та на які спирається автор; існуючих поглядів на проблему; труднощів при розробці даного питання; виділення невирішених питань у межах загальної проблеми, котрим присвячена стаття (0,5–2 сторінки друкованого тексту через півтора інтервали).

Елемент статті **«Формулювання мети статті (постановка завдання)»** передбачає виголошення головної ідеї даної публікації, яка суттєво відрізняється від існуючих, доповнює або поглиблює вже відомі підходи; введення до наукового обігу нових фактів, висновків, рекомендацій, закономірностей або уточнення відомих раніше, але недостатньо вивчених.

Виклад основного матеріалу дослідження – основна частина статті. У ній висвітлюються основні положення й результати наукового дослідження, особисті ідеї, думки, отримані наукові факти, виявлені закономірності, зв’язки, тенденції, програма експерименту, методика отримання та аналіз фактичного матеріалу, особистий внесок автора в досягнення й реалізацію основних висновків тощо (п’ять–вісім сторінок).

Висновки з даного дослідження – це елемент статті, який охоплює основний умовивід автора, зміст висновків і рекомендацій, їхнє значення для теорії й практики, суспільна значущість, коротко накреслюються перспективи подальших досліджень з теми (третина сторінки).

Бібліографічний список цитованої літератури – це елемент статті, в якому вміщені бібліографічні описи тих джерел і літератури, на які є посилання у тексті статті.

Анотації – це коротка характеристика роботи на декількох мовах, що містить перелік основних питань статті [22].

Підготовка наукових статей дає можливість представити широкому загалу результати наукових досліджень та зафіксувати авторські права дослідників.

Позитивним моментом стало формування **міжнародних наукометричних баз даних**, куди входять різноманітні журнали і де розміщуються статті авторів з різних країн, що сприяє трансферу знань та наукових розробок.

Наукометрична база даних – бібліографічна і реферативна база даних з інструментами для відстеження цитованості наукових публікацій. Це також пошукова система, яка формує статистику, що характеризує стан і динаміку показників затребуваності, активності та індексів впливу діяльності окремих вчених і дослідницьких організацій.

Основні наукометричні показники:

Індекс цитування – прийнятий у науковому світі показник «значущості» праць вченого і являє собою число посилань на публікації вченого у реферованих наукових періодичних виданнях. Наявність у науково-освітніх організаціях вчених, які мають високий індекс цитування, говорить про високу ефективність та результативність діяльності ЗВО (закладу вищої освіти) в цілому.

Індекс Хірша (h-index) – показник, запропонований в 2005 році американським фізиком Хорхе Хіршем з університету Сан-Дієго, Каліфорнія (США). Критерій заснований на кількості публікацій вченого, кількості цитувань цих публікацій, що розраховується за спеціальною формулою.

Імпакт-фактор (IF або IF) – формальний чисельний показник інформаційної значимості наукового журналу. Показник розраховується як кількість посилань у конкретному році на опубліковані в журналі статті за попередні 2-3 роки. Вважається, що чим вище значення імпаکت-фактору, тим вища наукова цінність та авторитетність журналу [22].

На сьогодні існує велика кількість міжнародних систем цитування (бібліографічних баз): Web of Science, Scopus, Index Copernicus, Astrophysics, PubMed, Mathematics, Chemical Abstracts, Springer, Agris, GeoRef. Найавторитетнішими з них, індекси яких визнаються в усьому світі, є «Web of Science» і «Scopus».

Web of Science – база даних Філадельфійського інституту наукової інформації (Thomson Reuter Master Journal List), покриває більше 9 тис. видань англійською і частково німецькою мовою (з 1980 р.) і включає три бази – Science Citation Index Expanded (природничі науки), Social Sciences Citation Index (суспільні науки), Arts and Humanities Citation Index (мистецтво та гуманітарні науки).

Scopus – найбільша в світі єдина мультидисциплінарна реферативна база даних (з 1995 року), яка оновлюється щодня і яка є найбільшою базою даних наукових публікацій без повних текстів. Вона забезпечує якісну підтримку в пошуку наукових публікацій і пропонує посилання на всі існуючі цитати з обширного обсягу доступних статей. Scopus охоплює понад 18 тис. наукових журналів від 5 тис. наукових видавництв світу, включаючи 13 млн. патентів США, Європи і Японії, матеріали наукових конференцій. Scopus на відміну від Web of Science в процентному відношенні набагато ширше відображає природничі науки і техніку – 80% [22].

Варто намагатися публікувати статті у журналах, які включені до найбільш авторитетних міжнародних систем цитування.

4.3. Підготовка тез наукових доповідей

Важливою складовою формування наукових публікацій є підготовка тез наукових доповідей.

Тези наукової доповіді – це опубліковані до початку наукової конференції (з'їзду, конференції, симпозіуму) матеріали попереднього характеру, де викладено основні аспекти наукової доповіді.

Рекомендований обсяг тез наукової доповіді становить дві-три сторінки машинописного тексту через 1 чи 1,5 інтервали. Схематично структура тез наукової доповіді виглядає таким чином: теза – обґрунтування – доказ – аргумент – результат – перспективи.

При підготовці тез наукової доповіді слід дотримуватися таких правил:

- у правому верхньому куті розмішують прізвище автора та його ініціали; за необхідності вказують інші дані, які доповнюють відомості про автора (студент, аспірант, викладач, місце роботи або навчання).

- назва тез доповіді стисло відбиває головну ідею, думку, положення (п'ять-сім слів).

Виклад суті доповіді доцільно здійснювати у такій послідовності:

- актуальність проблеми;

- **стан розробки проблеми** (перелічуються вчені, які зверталися до розробки цієї проблеми);

- **наявність проблемної ситуації** між необхідністю її вивчення, удосконалення та сучасним станом її розробки та втілення;

- **основна ідея, положення, висновки дослідження**, якими методами це досягнуто; - **основні результати дослідження**, їхнє значення для розвитку теорії та/або практики.

Посилання на джерела, цитати в тезах доповіді використовуються рідко. Дозволяється включати цифровий, фактичний матеріал. Формулювання кожної тези починається з нового рядка. Кожна теза містить самостійну думку, що висловлюється в одному або кількох реченнях. Виклад суті ідеї чи положення здійснюється без наведення конкретних прикладів. Тези мають демонструвати наявність наукової проблеми та шляхи її вирішення.

4.4. Підготовка наукової монографії

Наукова монографія – це науково-дослідна праця, предметом викладу якої є вичерпне узагальнення теоретичного матеріалу з наукової проблеми або теми з критичним його аналізом, визначенням вагомості, формулюванням нових наукових концепцій. Монографія фіксує науковий пріоритет, забезпечує первинною науковою інформацією суспільство, слугує висвітленню основного змісту і результатів дисертаційного дослідження.

Монографія – це видання, яке передбачає відповідне редакційно-видавниче опрацювання, виготовлена друкарським або іншим способом, видана у фаховому видавництві України.

Традиційно склалася певна композиційна структура наукової монографії, основними елементами якої в порядку їх розміщення є такі:

- титульний аркуш;
- анотація;
- перелік умовних скорочень (за необхідності);
- вступ або передмова;
- основна частина;
- висновки або післямова;
- література;
- допоміжні покажчики;
- додатки;
- зміст.

Слід розрізняти дисертації на здобуття наукового ступеня, виконані особисто у вигляді опублікованої індивідуальної наукової монографії, та наукові монографії як вид наукового видання.

Перший тип монографії має містити висунуті автором для прилюдного захисту науково обґрунтовані теоретичні або експериментальні результати, наукові положення. Їй притаманна єдність змісту, вона свідчить про особистий внесок здобувача в науку і

розглядається як кваліфікаційна наукова праця. За цих умов здобувач не пише рукопису дисертації, його заміняє монографія.

Другий тип наукової монографії – це наукова праця, яка є засобом висвітлення основного змісту дисертації та однією з основних публікацій з теми дослідження [5; 21; 23].

Для захисту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук у вигляді опублікованої монографії остання має бути обсягом не менше 15 обліково-видавничих аркушів (в галузі гуманітарних і суспільних наук) і не менше 10 обліково-видавничих аркушів (в галузі природничих і технічних наук).

Для захисту докторської дисертації (в галузі гуманітарних і суспільних наук) монографія повинна містити не менше 10 обліково-видавничих аркушів. До монографій висувається ряд вимог:

1. Наявність рекомендації вченої ради наукової установи, організації або вищого навчального закладу про опублікування монографії, про що має бути зазначено у вихідних даних.

2. Тираж не менше 300 примірників.

3. Наявність міжнародного реєстраційного номера ISBN.

4. Монографія повинна бути опублікована без співавторів.

5. Монографія має обов'язково містити результати наукових досліджень автора, опубліковані раніше у фахових виданнях України та інших країн.

6. Наявність рецензій не менше двох докторів наук, фахівців за спеціальністю дисертації, про що має бути зазначено у вихідних даних монографії [4; 18; 23].

Монографія дає можливість цілісно представити результати наукових досліджень.

ТЕМА 5

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

5.1. Поняття академічної доброчесності.

5.2. Академічний плагіат і виклики при написанні наукових публікацій.

5.3. Загальні вимоги до наукового тексту.

5.1. Поняття академічної доброчесності

Академічна доброчесність є однією з дієвих передумов формування і зміцнення економічної безпеки закладів вищої освіти (ЗВО), яка залежить від значної кількості чинників, важелів та

індикаторів прямої й опосередкованої дії. Серед даних чинників чільне місце у стратегічному гарантуванні економічної безпеки належить саме академічній доброчесності [1].

Згідно Закону України «Про освіту», **академічна доброчесність** – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [12].

Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації [12].

Порушенням академічної доброчесності вважається:

- **академічний плагіат** – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;

- **самоплагіат** – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;

- **фабрикація** – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;

- **фальсифікація** – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;

- **списування** – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;

- **обман** – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;

- **хабарництво** – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;

- **необ'єктивне оцінювання** – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти;

- **надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання;**

- **вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання** [12; 19; 22].

Академічна доброчесність є одним із головних елементів забезпечення якості освіти у вищій школі, підґрунтям для ефективної співпраці здобувачів вищої освіти та викладачів на основі єдиної системи моральних цінностей, що сприяє забезпеченню й посиленню якості підготовки конкурентноспроможних фахівців та комунікативного діалогу, довірі між стейкхолдерами, побудованій на чесності та відповідальності, що і стане предметом дослідження подальших наукових розвідок. Імплементация принципів академічної доброчесності прискорить процес інтеграції вітчизняної освіти і науки у глобальний науково-освітній простір.

5.2. Академічний плагіат і виклики при написанні наукових публікацій

Академічний плагіат – це «оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства» [19; 22].

Вирізняють такі основні різновиди академічного плагіату:

1) дослівне запозичення текстових фрагментів без оформлення їх як цитат з посиланням на джерело (в окремих випадках некоректним вважають навіть використання одного слова без посилання на джерело, якщо це слово використовують в унікальному значенні, наданому цим джерелом);

2) використання інформації (факти, ідеї, формули, числові значення тощо) з джерела без посилання на це джерело;

3) перефразування тексту джерела у формі, що є близькою до оригінального тексту, або наведення узагальнення ідей, інтерпретацій чи висновків з певного джерела без посилання на це джерело;

4) подання як власних робіт (дисертацій, монографій, навчальних посібників, статей, тез, звітів, контрольних, розрахункових, курсових, дипломних та магістерських робіт, есеїв, рефератів тощо), виконаних на замовлення іншими особами, у тому числі робіт, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання [19; 22].

Академічний плагіат не варто ототожнювати з порушенням авторського права як різновидом права інтелектуальної власності. Ці порушення мають певну область перетину, але не є тотожними. Захист права інтелектуальної власності спрямований, насамперед, на захист майнових прав авторів чи їх правонаступників. Натомість, норми щодо академічного плагіату спрямовані не на авторів, а на осіб, які порушують академічну доброчесність через ненадання достовірної інформації про авторів певних ідей, текстів, наукових результатів тощо.

Академічний плагіат розглядається як порушення етичних норм академічної спільноти, а порушення авторського права – як правопорушення, відповідальність за яке встановлюється цивільним кодексом. Вимоги щодо академічної доброчесності передбачають надання коректних посилань на справжніх авторів використовуваних творів, а не на осіб, яким могло бути передано авторське право на них (приміром, правонаступників авторів). Авторське право захищає тих,

кому на певний момент часу належать майнові чи немайнові права на твір, і це не обов'язково будуть справжні автори твору.

Публікація під власним ім'ям результатів, отриманих іншими особами, з дозволу цих осіб не є порушенням авторського права, але є академічним плагіатом. Авторське право має обмежений термін дії. Після закінчення цього терміну дії дозволяється використання твору без згоди авторів чи їх правонаступників і без виплати відповідної винагороди, але це не позбавляє необхідності посилатися на авторів. Відсутність належних посилань є основною ознакою академічного плагіату [3; 18; 22; 23;]. Посилання на запозичені праці є необхідною умовою академічної доброчесності.

5.3. Загальні вимоги до наукового тексту

Текст – це цілеспрямований мовний витвір, який відзначається завершеністю, смисловою і змістовною цілісністю, узгодженістю; має структурну організацію, складається із заголовку, речень і абзаців – складових частин, об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного та стилістичного зв'язку [19; 22].

При написанні наукової праці слід дотримуватися певних вимог. Текст роботи має бути чітко структурованим, поділитися на розділи і параграфи. Потрібно прагнути того, щоб кожен розділ роботи являв собою самостійне наукове дослідження з деякої складової загальної проблеми. Варто пам'ятати, що надмірне дроблення тексту утрудняє його сприйняття.

Текст роботи має відрізнятися композиційністю. Термін «композиція» означає зіставлення, додавання, сполучення, поєднання в єдине ціле у певному порядку, співвідношення сторін, що разом складають (компонують) визначену форму. Текст не має бути декларативним. Для того щоб зробити висновки про який-небудь процес або явище, обов'язково потрібно застосувати деякі аналітичні процедури: порівняти об'єкти між собою, виявити специфіку, знайти тенденцію (до зростання, стабілізації, зниження) [19; 22].

При викладі матеріалу необхідно уникати понять, які не можна однозначно інтерпретувати. Цифри і факти в тексті можуть вигідно вирізняти його серед інших, а можуть виступити і його істотним недоліком. Перший випадок спостерігається тоді, коли цифри вживаються вдало, всебічно осмислюються, а другий – коли текст ними переповнений і висновки не впливають із набору фактів.

У тексті не має бути повторів. Це особливо стосується заключних висновків і практичних рекомендацій. Нерідко магістранти і дисертанти безпосередньо переносять висновки розділів роботи в її висновок. Це неприпустимо. При написанні висновку автор повинен вийти на новий рівень систематизації й узагальнення пропонованих висновків і рекомендацій. Текст має бути завершеним, являти собою деяку цілісність.

Власне науковий стиль відрізняється використанням спеціальних термінів, суворістю та діловитістю викладення; в науково-навчальному стилі особлива увага приділяється поєднанню науковості та доступності; в науково-популярному стилі досить істотну роль відіграє цікавість викладення. Однак цей поділ не має абсолютно визначених меж. Зберігаючи суворість наукового стилю, корисно збагачувати його елементами, властивими іншим стилям.

Основні ознаки наукового стилю: зрозумілість і предметність об'єктивність логічна послідовність узагальненість однозначність точність і лаконічність переконливість аргументованість пояснення причинно-наслідкових зв'язків наявність висновків

Постійною ознакою наукового стилю є наявність термінологічної лексики та фразеології (баланс, обвинувачення, ембарго, аналіз, диференціація). Але основний компонент – це загальнонавчана однозначна лексика, одночасно широко представлена літературно-книжна лексика, професіоналізми. Науковий текст має бути позбавлений неоднозначних трактувань термінів та понять.

ТЕМА 6

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАХИСТУ НАУКОВИХ І КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

- 6.1. Підготовка виступів та захист наукових і кваліфікаційних робіт.
- 6.2. Вимоги до доповіді, ілюстративного матеріалу наукових і кваліфікаційних робіт.
- 6.3. Підготовка автореферату, оцінка наукової праці, рецензування.

6.1. Підготовка виступів та захист наукових і кваліфікаційних робіт

Виступ – це вид усного публічного повідомлення, який переслідує певну мету (спонукання, виховання, переконання тощо). Це особлива

форма тексту, жанр усного публічного мовлення. Виступити – означає зробити або виконати щось публічно.

Найбільше на привабливість виступу впливає особиста точка зору та позиція оратора. Чимало часу займає підготовка до виступу, читання і обдумування прочитаного, виписування того, що зацікавило. Але мистецтво виступу полягає не лише в умінні зібрати та опрацювати готовий матеріал, а й вдало з ним виступити.

Контакт з аудиторією – найбільш важлива сторона ораторського мистецтва. Наскільки б добре не був підготовлений виступ, ретельно підібрані аргументи, але спілкування з сучасною, мислячою, різноманітною за складом, нерідко емоційно зарядженою аудиторією, може супроводжуватися певними непередбачуваними моментами [2; 18; 23].

Підготовка до захисту наукової і кваліфікаційної роботи включає підготовку:

- письмового тексту доповіді;
- автореферату (при написанні наукової і магістерської роботи);
- ілюстративного матеріалу, на який у доповіді здійснюються посилання;
- відповідей на зауваження рецензента.

Захист проводять на відкритих засіданнях. Для доповіді студенту відводиться 15-20 хвилин.

Захист кваліфікаційної роботи починається з оголошення секретарем комісії ЕК назви роботи, прізвища, ім'я та по батькові її автора.

Типова процедура захисту складається з наступних етапів:

1. Оголошується захист роботи, автор запрошується за трибуну для проголошення доповіді.

2. Автор або інша уповноважена особа роздає членам комісії ілюстративний матеріал.

3. Автор виголошує доповідь. Паралельно члени комісії ознайомлюються із ілюстративним матеріалом та з роботою (для наукових і магістерських робіт – також із авторефератом)

4. Автор відповідає на запитання членів комісії, після кожного запитання дякуючи за нього.

5. Голова засідання (ЕК) оголошує основні позитивні і негативні моменти у відгуку наукового керівника по роботі та наукового рецензента.

6. Автор відповідає на зауваження рецензента.

7. захист завершено, автор виходить і очікує на оголошення оцінок після захисту робіт усіх студентів.

8. Усі студенти запрошуються секретарем до аудиторії, голова комісії оголошує оцінки. Після цього студентам надається право висловити зауваження та пропозиції щодо роботи комісії, висловити незгоду із поставленою оцінкою. Якщо претензії відсутні, захист завершено і будь-яке оскарження отриманої оцінки після завершення процедури є неможливим.

9. Комісія вітає з успішним захистом [5; 8; 18].

Головою ЕК призначається, як правило, відомий фахівець в конкретній сфері виробничо-господарської чи управлінської діяльності.

6.2. Вимоги до доповіді, ілюстративного матеріалу наукових і кваліфікаційних робіт

До змісту доповіді при захисті роботи висуваються наступні вимоги:

- предмет, об'єкт, мета, завдання роботи не оголошуються, а виносяться в ілюстративний матеріал;
- озвучуються загальні висновки по роботі із посиланням на ілюстративний матеріал, який доповнює та розширює висновки;
- магістранти оголошують та обґрунтовують наукову новизну отриманих висновків:
- обґрунтовуються пропозиції щодо удосконалення бухгалтерського обліку;
- обґрунтовуються відповіді на зауваження рецензента.

Студенту слід налаштуватися на застосування своїх ораторських здібностей при виступі та проголошенні доповіді. Рекомендується розповідати, не дивлячись в текст доповіді, пояснюючи, аргументуючи, роблячи посилання на ілюстрації.

Вимоги до виступу по доповіді:

- упевнена інтонація;
- виразність мови (чітка дикція, пришвидшений темп, правильність наголосів);
- науковий стиль мовлення;
- уникнення вживання слів-паразитів;
- управління жестами.

Не допускається, щоб доповідь будувалася на основі переказу змісту розділів роботи. Така інформація міститься у відгуку керівника.

Ілюстративний матеріал може мати паперовий (відкопійовані примірники) та/або електронний варіант (презентація у Power Point). У першому випадку ілюстративний матеріал, який підшивається з титульним аркушем, роздається членам засідання (ЕК) перед оголошенням захисту роботи.

Рисунки та таблиці розмішуються у порядку посилання на них у доповіді. Нумерація наскрізна окремо для рисунків та таблиць.

Для вибору ілюстративного матеріалу з усього змісту роботи необхідно керуватися критеріями теоретичної новизни та практичної цінності інформації. У даному випадку діє правило: на кожне нове теоретичне положення або аналітичні дані – окремий рисунок (таблиця).

Презентації за доповіддю на захист робіт рекомендується виконувати за допомогою програмного забезпечення Power Point.

Презентація повинна бути побудована в логічному зв'язку та єдності з доповіддю, і характеризувати основний зміст проведеного наукового дослідження.

Типова структура презентації наступна:

1) на першому слайді повинна бути відображена назва навчального закладу, тема магістерської роботи, ПІБ та група доповідача, ПІБ, науковий ступінь та вчене звання наукового керівника, рік захисту.

2) на другому слайді визначається мета магістерської роботи, основні завдання, предмет та об'єкт дослідження, новизна;

3) на третьому слайді викладається актуальність вибраної теми магістерської роботи (це можна зробити винесенням статистичних даних у вигляді діаграми, таблиці із синхронізованим поясненням магістранта);

4) на наступних слайдах відображаються основні етапи, наукова новизна та найважливіші результати магістерської роботи;

5) в кінці презентації відображаються загальні висновки та рекомендації до впровадження основних результатів магістерської роботи;

6) останній слайд презентації повинен містити наступні фрази: «Доповідь закінчено. Дякую за увагу!»

Члени ЕК і особи, присутні на захисті, в усній формі можуть ставити будь-які питання з оголошеного питання в ході захисту теми. Перш ніж відповідати на питання, бажано подякувати за питання: «Дякую за питання!» [8; 9]. Відповіді мають бути лаконічними, але водночас повною мірою розкривати суть питань, які цікавлять членів ЕК.

6.3. Підготовка автореферату, оцінка наукової праці, рецензування

Автореферат кваліфікаційної роботи магістра – це «візитна картка» наукової роботи, в ньому кожне слово, кожна думка повинні нести ємке значення, що характеризує теоретичні ідеї та висновки за результатами дослідження або у зв'язку з тим, що обсяг автореферату обмежений (докторської – 2 друк, арк., кандидатської дисертації – 1 друк, арк., магістерської роботи – 1 друк. арк.).

Приступати до написання автореферату можна лише тоді, коли робота над магістерською роботою завершена і зроблені усі виправлення тексту. У іншому випадку текст автореферату доведеться змінювати.

Автореферат має розкривати основний зміст і новизну роботи, досягнуті наукові результати, висновки. При цьому він не повинен містити надлишкової інформації або інформації, яка відсутня у магістерській роботі (це вважається грубим порушенням).

Важливість автореферату зумовлюється тим, що по ньому часто судять про рівень самої магістерської роботи, оскільки вона буде доступна лише обмеженому колу, а от ознайомитися з авторефератом зможуть набагато більше осіб. На автореферат звертають пильну увагу на захисті. Усе це вимагає посиленої уваги при підготовці автореферату.

Процес написання автореферату є процесом стиснення наукової інформації, що міститься в магістерській роботі.

Структурно автореферат складається із загальної характеристики роботи, її стислого змісту, висновків, списку публікацій та анотацій українською та російською мовами.

Текст автореферату починається з розділу **«Загальна характеристика роботи»**, який має відповідати за змістом аналогічній частині вступу до магістерської роботи. Цей розділ не повинен бути перевантаженим зайвими рубриками. Заголовки рубрик не потрібно друкувати окремим рядком, досить виділити їх жирним шрифтом або курсивом у підбір з текстом. Тут розкриваються наступні рубрики:

- **актуальність теми** – висвітлюється актуальність проблеми, що розробляється, її значущість для науки і практики. Після висвітлення актуальності необхідно плавно перейти до короткого висвітлення підходу до проблеми в науковій літературі, основних наукових розробок з теми, які питання вирішені, які потребують вирішення. Обґрунтовується необхідність проведення дослідження, за можливості визначається провідна ідея;

- **мета дослідження** – це розробка теоретичної концепції проблеми, систематизований аналіз стану наукових знань про об'єкт та предмет дослідження, коротке формулювання сутності наукового пошуку.

- **завдання дослідження** підпорядковані меті дослідження. Завдання дослідження повинні узгоджуватися із висновками і новизною. Зазвичай вони за кількістю співпадають із кількістю пунктів плану.

- охарактеризувати сутність, особливості процесу, явища (предмет дослідження);

- дослідити динаміку розвитку процесу або явища, проаналізувати основні концепції відповідного напрямку науки;

- обґрунтувати перспективні напрями, шляхи, засоби, цілі, умови розвитку процесу чи явища.

- об'єкт, предмет та методи дослідження;

- теоретична основа – наводиться перелік літературних джерел, які були використані при дослідженні (роботи вчених в галузі дослідження, законодавчі акти, публікації в періодичних виданнях, матеріали науково-практичних конференцій тощо);

- наукова новизна одержаних результатів – включає коротку характеристику нових наукових положень (рішень), запропонованих здобувачем особисто. Необхідно показати відмінність одержаних результатів від відомих раніше.

Описати ступінь наукової новизни можна за допомогою таких стилістичних прийомів, як: «Вперше...», «Удосконалено...», «Набули подальшого розвитку ...», а також, «Обґрунтовано...». «На відміну від ... в даній магістерській роботі доведено...», «До нових результатів можна віднести ...» [8; 9].

При цьому наводяться чотири-п'ять пунктів, що характеризують наукову новизну дослідження;

- **практичне значення одержаних результатів.** Наповнення цієї рубрики залежить від того, має магістерська робота теоретичне чи практичне значення. У магістерській роботі, що має теоретичне значення, треба подати відомості про наукове використання результатів дослідження, значущість для розвитку науки, рекомендації щодо використання висновків і результатів магістерської роботи, можливість використання її як теоретичної основи для нових досліджень.

У магістерській роботі, що має практичне значення, необхідно подати відомості про практичне застосування одержаних результатів або рекомендації щодо їх використання, про ступінь готовності до використання або масштаби використання;

- **особистий внесок автора.** В цій рубриці докладно викладають результати, отримані магістрантом особисто. Як правило, їх перераховують за пунктами, виділяючи найсуттєвіші рішення провідної ідеї, що становлять основу наукових положень, висновків і результатів, які подаються для захисту.

- **апробація результатів кваліфікаційної роботи магістра.** Позитивно характеризують магістерську роботу свідчення про те, що основні її положення, висновки та результати було оприлюднено і вони дістали схвалення, тобто були апробовані. Ці відомості включають виклад того, де, коли здобувач виступав зі своїми ідеями (на наукових студентських та ін.):

- **публікації.** Ця рубрика тісно пов'язана з попередньою і включає кількісні дані про публікації автора з теми магістерської роботи. Список опублікованих праць магістранта за темою роботи подають згідно з вимогами державного стандарту з обов'язковим наведенням назв праць і прізвищ усіх співавторів. Опубліковані праці, що відображають основні положення магістерської роботи, мають бути розташовані у списку в такому порядку: статті у періодичних виданнях (зокрема фахових), матеріалах і тезах конференцій та інших виданнях.

- **структура кваліфікаційної роботи магістра.** Цією рубрикою завершується загальна характеристика роботи, що подається в авторефераті. В ній вказують на наявність вступу, певної кількості розділів (підрозділів), додатків. Наводять повний обсяг магістерської роботи в сторінках, а також обсяг ілюстрацій, таблиць, додатків (із зазначенням їх кількості), список використаних джерел (із зазначенням кількості найменувань) [8; 9; 21].

Другою частиною роботи є **основний зміст кваліфікаційної роботи магістра.** У цьому розділі, що є власне реферативним, стисло викладається зміст основних структурних елементів (розділів і підрозділів) кваліфікаційної роботи за послідовністю, зумовленою логікою її побудови. Матеріали цієї частини автореферату свідчать про сукупність наукових положень і отриманих результатів.

Цей розділ автореферату містить виклад змісту кожного розділу і підрозділу: які питання в розділі розглядаються, якими методами зібрано фактичний матеріал, чим характеризується даний процес чи явище, які його особливості й тенденції розвитку.

Доцільно окремо виділити та приділити особливу увагу висновкам і пропозиціям. У них подається стисла інформація щодо підсумків виконаної роботи, яка повинна відповідати загальним висновкам магістерської роботи. Висновки містять узагальнену підсумкову оцінку

проведеної роботи. При цьому зазначають, чи досягнуто основної мети магістерського дослідження.

Висновки – це наукові положення, що належать особисто автору, які він виносить на прилюдний захист. Тому до їх формулювання слід підійти особливо відповідально. Висновки мають відповідати меті і завданням дослідження. Вони формулюються більш укрупнено. В авторефераті їх, як правило, не більше восьми-десяти, і відображають вони найсуттєвіші наукові результати дослідження. Взагалі завдання дослідження, положення наукової новизни та висновки повинні угрупуватися як за кількістю, так і за сутністю.

Останнім розділом автореферату є **анотації**.

На останній сторінці автореферату мають бути розміщені анотації українською та англійською мовами. Анотація українською мовою має бути обсягом до 1 сторінки машинописного тексту (до 4 тисяч друкованих знаків) і містити інформацію про зміст та результати магістерської роботи, анотація англійською мовою – 2 сторінки машинописного тексту.

Анотації складають за формою, яка містить такі дані:

- прізвище та ініціали магістранта;
- назва кваліфікаційної роботи магістра;
- вид кваліфікаційної роботи магістра (рукопис);
- напрям підготовки (шифр і назва);
- установа, де відбудеться захист;
- місто, рік;
- основні ідеї, результати та висновки по роботі.

Після кожної анотації наводять ключові слова – слова або стійке словосполучення із тексту анотації, яке несе смислове навантаження. Оптимальна кількість ключових слів – від 3 до 5. Їх подають у називному відмінку, друкують у рядок через кому.

Для отримання позитивної оцінки проведених досліджень праця повинна відповідати певним вимогам. Вони залежать, в першу чергу, від її рівня. Однозначних, точних та універсальних критеріїв оцінки наукової праці до цього часу не відпрацьовано. Рецензенти намагаються виставити найбільш об'єктивні, суттєві та правильні оцінки, пізніше приймаються певні критерії, що регулюють здійснення оцінки.

Виходячи з узагальнюючої практики оцінювання, ДАК МОН України сформулював основні критерії, за якими слід оцінювати наукові праці з точки зору можливості присудження наукового ступеня:

- 1) актуальність обраної теми;

- 2) ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, визначених у дисертації;
- 3) достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації;
- 4) повнота викладення досліджень в опублікованих працях;
- 5) зміст дисертації;
- 6) відповідність встановленим нормативним вимогам.

Систематизація результатів дослідження в науковій праці вважається закінченою лише після її критичної оцінки незацікавленими особами.

Однією із форм оцінки наукової праці є **відгук**. Зміст відгуків чітко не визначається, тому вони складаються у довільній формі. При цьому складати відгуки може будь-яка особа, що ознайомилася зі змістом наукової праці, незалежно від рівня освіти та кваліфікації. У відгуку, як правило, відображаються основні проблеми, поставлені в роботі, окреслюється її загальна спрямованість та структура. Зразок відгуку наведено нижче.

Слово «рецензія» має латинське походження (recensio – розгляд), що в перекладі означає оцінка. Як правило, рецензія складається за дорученням певної особи чи організації. У разі, якщо рецензія складається самостійно та подається для публікації в засоби масової інформації, вона підлягає обов'язковій перевірці в редакції.

Складати рецензію може лише спеціаліст (рецензент), який є фахівцем високого рівня вузької спеціальності, оціночні судження в ній повинні бути мотивованими.

Рецензент має право вимагати у автора наукової праці додаткові матеріали, які стосуються суттєвості виконаної роботи. Автор праці повинен бути ознайомленим з рецензією на неї до захисту.

Незалежно від мети в рецензії викладаються принципові судження з наступних питань:

- 1) актуальність теми і необхідність її для розвитку теорії даної наукової дисципліни (навчальної або практичної діяльності);
- 2) структура роботи;
- 3) зміст: правильність чи дискусійність головних тез;
- 4) викладення і оформлення матеріалу [5; 8; 21].

У рецензії також можуть бути відмічені найбільш вагомі теоретичні та прикладні результати, отримані в процесі написання наукової праці.

ТЕМА 7

АПРОБАЦІЯ ТА ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

7.1. Апробація результатів наукових досліджень.

7.2. Впровадження результатів досліджень.

7.1. Апробація результатів наукових досліджень

Результати наукових досліджень підлягають апробації через їх обговорення на семінарах, конференціях, оприлюднення та експериментальне впровадження. На стадії обговорення отриманих в ході дослідження результатів можна виділити чотири етапи: **колективне обговорення, консультації, рецензування та опрацювання.**

Важливе значення має **колективне обговорення** роботи, на яке, за можливістю, виносять тільки принципові питання. Якщо роботу виконує колектив (група студентів), то її обговорює весь колектив. Робота може обговорюватися більш чисельним підрозділом (академічною групою, студентським науковим центром, кафедрою) залежно від особливостей теми – ступеня її новизни, складності, комплексності та значимості. Разом з членами колективу, до обговорення бажано залучати професорсько-викладацький склад суміжних кафедр та спеціалістів-практиків.

Однією з найбільш ефективних форм колективної творчої праці є **наукова дискусія**. Цікавою формою, що поєднує навчальну та дослідницьку роботу студентів є проведення спеціальних **наукових семінарів** на кафедрі. Проведення семінарів передбачає підготовку студентами спеціальних наукових доповідей на основі теоретичних джерел та конкретного фактичного матеріалу. Одним із завдань наукових семінарів є поглиблене вивчення проблем, що цікавлять студента.

Поширеною формою колективного обговорення наукових результатів є **конференція**. Під конференцією розуміють збори, наради представників наукових, громадських та інших організацій для обговорення і розв'язання певних питань.

Важливе значення має проведення студентських конференцій. Підготовка до студентської конференції складається з наступних етапів:

- визначення завдань конференції, питань, які раціонально винести на обговорення, часу проведення конференції;

- вивчення викладачем необхідної літератури;
- підбір літератури, яку можна рекомендувати студентам;
- розподіл тем доповідей між студентами;
- консультування студентів.

Конференції можуть проводитися на різних рівнях, з різним контингентом учасників тощо. Молоді науковці, як правило, аспіранти і здобувачі, можуть брати участь і в конференціях більш високих рівнів. Конференцією більш високого рівня є конгрес. **Конгрес** – це з'їзд або нарада з широким представництвом переважно міжнародного характеру.

Правильність висунутих ідей та цінність отриманих результатів, можна підтвердити шляхом оприлюднення матеріалів проведеної роботи. Формою оприлюднення результатів наукових досліджень є їх публікація. Публікація отриманих результатів є найпростішою формою впровадження, загальною для всіх напрямів дослідження, адже добре виконана робота повинна стати суспільним надбанням. Для деяких робіт, що обмежуються тільки постановкою нової проблеми, дослідженням пошукового характеру, – опублікування є основною формою їх реалізації. Однак для більшості робіт опублікування є лише першим кроком впровадження.

Оприлюднення результатів наукових досліджень може здійснюватись у формі: публікації статей у фахових виданнях, тез виступів на конференціях, семінарах, симпозиумах, нарадах, круглих столах тощо, опублікування наукової монографії; особливою формою оприлюднення є автореферати кандидатських і докторських дисертацій [3; 8; 23]. Апробація дає можливість представити наукові результати широкому загалу вчених для того, щоб оцінити достовірність та обґрунтованість цих результатів.

7.2. Впровадження результатів досліджень

Впровадження як елемент самого дослідження необхідно відрізнити від впровадження, яке здійснюється після завершення роботи. Перше передбачає не тільки удосконалення практики, але й перевірку, уточнення і розвиток теорії та методики, відпрацювання рекомендацій. Друге передбачає впровадження відпрацьованих, готових, перевірених результатів, тобто, перш за все, удосконалення практичної діяльності, що не виключає, звичайно, в подальшому доробки та удосконалення впровадженого знання, адже такому процесу немає меж.

Студенти можуть здійснювати попереднє впровадження результатів, отриманих в ході наукової роботи, перебуваючи на

виробничій та переддипломній практиках, що, як правило, передбачається в навчальних планах вищих навчальних закладів, магістранти – при проходженні асистентської практики.

Звіт про практику студенти захищають на засіданні спеціальної комісії. До складу комісії входять представники зацікавлених організацій (головні бухгалтери або керівники підприємств), викладачі – керівники практики від вищих навчальних закладів. Звіт оцінюється за п'ятибальною системою з урахуванням відзиву головного бухгалтера, змісту відповідей студента на задані запитання.

Організація практики дозволяє студентам закріпити теоретичні знання і набути практичні навички, розвинути здатність самостійного проведення наукових досліджень, почуття відповідальності за доручену справу.

Проблема впровадження результатів наукових досліджень в практику передбачає з боку дослідника посилену увагу до планування і організації заключних етапів наукової роботи.

Впровадження результатів дослідження – складний і трудомісткий процес, який вимагає від дослідника не тільки різних знань, але й організаторських здібностей, комунікабельності, гнучкості, наполегливості, ініціативності. Форма впровадження визначається, насамперед, характером теми [5; 8; 18].

Підтвердженням впровадження результатів виступає наявність відповідної довідки, підписаної керівником установи, де зазначається, які саме результати наукового пошуку використовуються в практичній та управлінській діяльності.

ТЕМА 8 ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ОБЛІКУ

- 8.1. Компетентності в наукових дослідженнях обліку.
- 8.2. Перспективні напрями підготовки студентів спеціальності D1 Облік і оподаткування.

8.1. Компетентності в наукових дослідженнях обліку

Динамічні зміни в нормативному забезпеченні обліку і оподаткування господарської діяльності в Україні, нові тенденції в міжнародній практиці зумовлюють відповідне коригування методів, принципів та наукових досліджень в бухгалтерському обліку. Щодо

начальної складової на перший план виходить здобуття студентами відповідних загальних та спеціальних компетенцій, а також досягнення програмних результатів. На думку вчених «перелік компетентностей, які отримує фахівець дозволяє ефективно управляти будь-якими економічними суб'єктами» [11; 15].

Важливу роль в підготовці фахівців з обліку і оподаткування відіграє інтегральна компетентність, передбачена відповідними стандартом вищої освіти та узагальнює і конкретизує опис кваліфікаційного рівня. Для першого (бакалаврського) рівня спеціальність D 1 Облік і оподаткування інтегральна компетентність передбачає «Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми під час професійної діяльності у сфері обліку, аналізу, контролю, аудиту та оподаткування або в процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів економічної науки і характеризується комплексністю й невизначеністю умов» [24].

Розглянемо перелік загальних та спеціальних компетентностей, які, на нашу думку, передбачають наукові дослідження в обліку :

Загальні компетентності:

ЗК01. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК02. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК03. Здатність працювати в команді.

ЗК04. Здатність працювати автономно.

ЗК13. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК16. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності [24].

Вважаємо, що компетентностям, відповідатимуть наступні програмні результати:

ПР15. Володіти загальнонауковими та спеціальними методами дослідження соціально-економічних явищ і господарських процесів на підприємстві.

ПР17. Вміти працювати як самостійно, так і в команді, проявляти лідерські якості та відповідальність у роботі, дотримуватися етичних принципів, поважати індивідуальне та культурне різноманіття [24].

З метою ефективного проведення наукових досліджень з обліку і оподаткування необхідно враховувати їх особливості, викликані предметною специфікою:

✓ практична спрямованість та значимість;

✓ вплив обліку і оподаткування на результати діяльності суб'єктів господарювання;

- ✓ необхідність підтвердження теоретичних гіпотез та досліджень практикою;
- ✓ нерозривний зв'язок облікової науки з законодавчо-нормативним забезпеченням та ін.

Виходячи з цього, основним напрямком перспективних наукових досліджень з бухгалтерського обліку має бути не теоретичний ефект, а практична ефективність запропонованих рішень.

8.2. Перспективні напрями підготовки студентів спеціальності D1 Облік і оподаткування

Унікальність спеціальності D1 «Облік і оподаткування» зумовлюється її широкою предметною областю, яка включає облік, контроль, аудит, аналіз та оподаткування діяльності суб'єктів господарювання. Це єдина економічна спеціальність, яка дозволяє створити бізнес, вести його облік, нараховувати податки та забезпечувати контроль. Перелік компетентностей, які отримує фахівець дозволяє ефективно управляти будь-якими економічними суб'єктами. При навчанні студентів необхідно враховувати світові тенденції розвитку суспільства та бізнесу (табл. 8.1).

За цих умов важливим є обговорення змісту освітніх програм за участю студентів, випускників, роботодавців, представників наукової спільноти. Так, наприклад, проведений кафедрою обліку і аудиту ЛНТУ круглий стіл з обговорення змін до освітньої програми «Облік і оподаткування».

Таблиця 8.1. – Вплив світових тенденцій розвитку суспільства та бізнесу на розвиток спеціальності D 1 Облік і оподаткування

Світові тенденції розвитку	Необхідність вивчати
Еволюція розумних та цифрових технологій	Спеціалізоване програмне забезпечення
Глобалізація світового розвитку	Міжнародні стандарти обліку, звітності та аудиту
Посилення регулювання та контролю за сплатою податків, ціноутворенням та відмиванням коштів	Нормативної бази з обліку, аудиту, контролю і оподаткування
Підвищення ролі фінансової, податкової та екологічної звітності	Організації та методики формування звітних показників

ГЛОСАРІЙ

Анотація – (від лат. *annotatio* – зауваження) є стислою характеристикою книги, статті, рукопису тощо. За своїм характером анотації можуть бути довідковими, без критичної оцінки твору, та рекомендаційними, тобто такими, які містять таку оцінку.

Академічна добросесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Академічний плагіат – «оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства»

Гіпотеза – наукове припущення, висунуте для пояснення будь-яких явищ (процесів) або причин, які зумовлюють даний наслідок.

Дисертація – наукова праця, яку виконують для прилюдного захисту на здобуття наукового ступеня кандидата наук (кандидатська дисертація) та доктора наук (докторська дисертація). Це оригінальне наукове дослідження, яке може сприяти розв'язанню певної наукової проблеми (для кандидатської дисертації) або відкриттю нових напрямів у науці (для докторської дисертації).

Запит – це набір ключових слів, за допомогою яких пошукова система автоматично проводить пошук і відбір необхідних документів. Іншими словами, запит - це інструкція (команда) для пошукової системи на пошук потрібних документів.

Індексація – це процедура автоматичного заповнення бази даних пошукової системи, в якій зберігаються короткий зміст та анотації до сторінок і доменні адреси, за якими розміщені сторінки.

Каталоги – це є ієрархічні структури, що містять впорядкований перелік сайтів, які супроводжуються короткими коментарями (анотаціями). Ресурси каталогів можна сортувати за датою долучення, за популярністю, за алфавітом тощо

Ключове слово – це будь-яка лексична одиниця природної мови, яка найбільшою мірою відображає зміст шуканого документа. При формуванні запиту можуть використовуватися не лише окремі ключові слова, але і словосполучення, що складаються з кількох ключових слів.

Конспект (від лат. conspectus – огляд, нарис) – це короткий письмовий виклад змісту літературного джерела, який іноді містить і його оцінку. Складається з плану, стисло викладених основних положень, фактів, прикладів і ведеться в окремому зошиті

Конференції (форуми, симпозіуми) – збори, нарада груп осіб, окремих осіб, організації для обговорення певної проблематики. *Наукова конференція* – форма організації наукової діяльності, при якій дослідники (не обов'язково вчені чи студенти) представляють і обговорюють свої роботи.

Метод (від грец. methodos «спосіб», «метод», «шлях») – у найбільш загальному випадку означає спосіб досягнення мети, певним чином впорядкована діяльність.

Методика – сукупність способів і прийомів доцільного проведення будь-якої роботи: методика виведення високопродуктивних порід тварин, методика наукового дослідження, методика перекладу, удосконалювати методика. *Методика* – вчення про методи викладання певної науки, предмета: методика фізики, розробляти методика.

Методологія (гр. methodos – спосіб, метод і logos – наука, знання) – це вчення про правила мислення при створенні теорії науки, вчення про науковий метод пізнання й перетворення світу; його філософська, теоретична основа, сукупність методів дослідження, що застосовуються в будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкта її пізнання. Під методологією науки переважно розуміється вчення про науковий метод пізнання або система наукових принципів, на основі яких базується дослідження і здійснюється вибір засобів, прийомів і методів пізнання. Існує й інший, більш вузький погляд на методологію науки, коли вона розглядається як теоретична основа деяких спеціальних, часткових прийомів і засобів наукового пізнання, наприклад, методологія управління, методологія ціноутворення тощо, але в цьому разі доцільніше говорити про методика пізнання і дій.

Монографія – одноосібно написана праця (книга), у якій досліджується одна проблема, обмежене коло питань. У монографії зібрано, систематизовано й узагальнено значну кількість фактичного матеріалу, запропоновано наукову гіпотезу чи концепцію розв'язання проблеми. Монографія має теоретичні розділи, висновки і наукову літературу.

Наука – сфера діяльності людини, спрямована на отримання (вироблення і систематизацію у вигляді теорій, гіпотез, законів природи або суспільства тощо) нових знань про навколишній світ. Основою науки є збирання, оновлення, систематизація, критичний аналіз фактів,

синтез нових знань або узагальнень, що описують досліджувані природні або суспільні явища та (або) дозволяють будувати причинно-наслідкові зв'язки між явищами і прогнозувати їх перебіг.

Наукова ідея – інтуїтивне пояснення явища (процесу) без проміжної аргументації, без усвідомлення всієї сукупності зв'язків, на основі яких робиться висновок.

Наукове дослідження – це особлива форма процесу пізнання, систематичне, цілеспрямоване вивчення об'єктів, в якому використовуються засоби і методи науки і яке завершується формуванням знання про досліджуваній об'єкт.

Науковий метод – це спосіб пізнання явищ дійсності, їх взаємозв'язку і розвитку. Метод як засіб пізнання є способом відтворення в мисленні досліджуваного предмета. Аналізом та вивченням наукових методів займається методологія науки.

Наукова комунікація – обмін науковою інформацією (ідеями, знаннями, повідомленнями) між ученими і спеціалістами.

Наукова проблема (від грец. *problema* – задача, завдання) – сукупність нових діалектично складних теоретичних або практичних питань, які суперечать існуючим знанням або прикладним методам у цій науці і потребують вирішення за допомогою наукових досліджень.

Об'єкт пізнання – те, на що спрямовується (на основі практики) пізнавальна діяльність суб'єкта. Об'єктом пізнання може бути в принципі вся дійсність, але лише в тій мірі, в якій вона включена в предметно – практичну діяльність.

Посилання – це вказівка на джерело інформації, що приводиться у приклад (зовнішнє посилання) або запис, що пов'язує між собою частини документа – посилання на розділи, малюнки, таблиці, формули, додатки і т. д. (внутрішнє посилання). **Бібліографічне посилання** – це бібліографічний опис джерела цитати або інформаційного джерела, яке обговорюється в тексті роботи.

Пошук інформації – це процедура відбору потрібних документів, що зберігаються в Інтернеті. Пошук здійснюється або автоматично за допомогою ключових слів, або шляхом послідовного проходження користувачем по рубриках в каталогах.

Предмет пізнання – зафіксовані в досвіді і включені в процес практичної діяльності людини сторони, властивості і відносини об'єктів, досліджувані з певною метою в даних умовах і обставинах.

Резюме (від фр. *resume*) – це короткий підсумок прочитаного твору, в якому містяться висновки та головні підсумки.

Реферат (від лат. *referre* – повідомляти, доповідати) – це скорочений виклад змісту науково-літературного твору з основними даними та висновками. Реферат відповідає на питання, що міститься в публікації. Слід пам'ятати, що реферат – це не механічний переказ роботи, а викладення її суті.

Семінар – форма групових занять з предмета або теми студентів вищих навчальних закладів, учнів школи тощо, що відбувається під керівництвом викладача.

Суб'єкт пізнання – це активна сторона взаємодії, носій діяльності, спрямованої на об'єкт, і носій пізнання, яке супроводжується його суб'єктивною оцінкою. Суб'єкт може бути індивідуальним і колективним.

Тези (від гр. – положення, твердження) – положення, які коротко викладають одну з основних думок лекції, доповіді тощо

Цитата (від лат. *cito* – викликаю) – дослівний уривок з твору певного автора, що наводиться для підтвердження або заперечення висловлюваної думки

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Базова

1. Академічна добročесність. URL: <https://lutsk-ntu.com.ua/uk/akademichna-dobročesnist>
2. Вітченко А. О., Вітченко А. Ю. Основи наукових досліджень у вищій школі : підруч. Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2020. 272 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi72/0052991.pdf>
3. Мальська М., Паньків Н. Основи наукових досліджень: навч. посіб. Львів. Видавництво ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 226 с. URL: <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/Osnovy-naukovykh-doslidzhen-Pan-kiv-Malska.pdf>
4. Невлюдов І.Ш., Олександров Ю.М., Андрусевич А.О., Чала О.О. Основи наукових досліджень: навч. посібник. Prague, OKTAN PRINT, 2024. 468 с. з іл
5. Основи наукових досліджень: навч.-метод. посіб. / О.Г. Романовський, А. І. Черкашин, Л. М. Грень та ін. Харків: Видавництво Іванченка І. С., 2022. 150 с
6. Самойчук К.О., Лівик Н.В. Пошук наукової інформації в науково-дослідницькій діяльності: електронний посібн. 2020. URL: https://elib.tsatu.edu.ua/dep/mtf/ophv_14/page4.html
7. Титаренко О.О. Основи наукових досліджень : монографія. Вид. друге, перероб. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2025. 292 с.
8. Шарпан О.Б. Основи наукових досліджень. Курс лекцій.: навч. посіб. КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023. 89 с. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/55928/1/OND_KL.pdf
9. Шуменко О. А. Основи наукових досліджень : конспект лекцій. Суми : Сумський державний університет, 2025. 74 с.

Допоміжна

10. Гаврилюк О.О., Талах Т.А. Ділові комунікації в системі наукових досліджень. Економіка та суспільство. 2023. № 52. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2585> DOI: 10.32782/2524-0072/2023-52-68
11. Голюк В., Луценко І., Нагорна І. Сучасні тенденції та специфіка науково-дослідної діяльності. *Економіка та суспільство*. 2022. № 40. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-32>

12. Закон України «Про вищу освіту» №1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
13. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Документ 848-VIII, чинний. Редакція від 01.01.2026, підстава - 4695-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> .
14. Колесников, О. В. Основи наукових досліджень: навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 144 с. URL: <http://elib.chdtu.edu.ua/e-books/4228>
15. Лахтіонова Л.В. Основи наукових досліджень з обліку, контролю, аналізу та аудиту в підготовці висококваліфікованих фахівців. *Актуальні проблеми в системі освіти: заклад загальної середньої освіти – доуніверситетська підготовка – заклад вищої освіти* : зб. наук. праць матеріалів VI Всеукраїнської науково-практичної конференції, 9 червня 2020 р., м. Київ, Національний авіаційний університет / наук. ред. Н.П. Муранова. Київ: НАУ, 2020. С. 88-92. URL: <https://surli.lu/ccfkkc>
16. Лист МОН України від 23.10.2018 № 1/9 650 «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти» URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/124272_124272
17. Міжнародні наукометричні бази даних та системи. URL: <https://surli.cc/laohdb>.
18. Основи наукових досліджень і теорія експерименту : навч. посіб. / Ю. Б. Капаціла, П. О. Марущак, В. Б. Савків, О. П. Шовкун. Тернопіль : ФОП Паляниця В.А., 2023. 186 с. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/40843>
19. Основи наукових досліджень : глосарій / упоряд.: Н. Ю. Рекова, І. А. Гетьман, М. А. Держевецька ; ТОВ «ТУ «Метінвест Політехніка»». Одеса : Олді+, 2024. 128 с.
20. Основи наукових досліджень: робочий зошит / Н. І. Поліхун, К. Г. Постова, Г. В. Онопченко, О. В. Онопченко. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. 72 с.
21. Полторак А.С., Лівандовська О.А. Основи наукових досліджень : конспект лекцій. м. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2024. 83 с.
22. Постановою Президії ВАК України «Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України» №7-05/1 від 15.01.2003 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v05_1330-03#Text
23. Розширений глосарій термінів та понять ст. 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту» URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/2018/10/25/glyusariy.pdf>

24. Сімакова О. О., Никифоров Р. П. Основи наукових досліджень та інтелектуальна власність : навч. посіб. Вид. 3-є, перероб. і допов. Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2020. 129 с.

25. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 07 – Управління та адміністрування, спеціальність 071 Облік і оподаткування. Київ. 2018. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/071.pdf>

26. Талах Т.А. Етапи планування наукового дослідження. *Сучасні кризові явища в економіці та проблеми облікового, контрольного та аналітичного забезпечення управління підприємством*: матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк 23 червня 2023 р). Луцьк, 2023. С. 115-117.

27. Shmatkovska, T., Talakh, V., Talakh, T., Avramchuk, L., Agres, O., Sadovska, I., Kolodiy, A., Kolodii, I. Analysis of the dynamics of employment and economic activity of the rural population: a case study of Ukraine. Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development. 2024. Vol. 24(3). Pp. 803-811 URL: https://managementjournal.usamv.ro/pdf/vol.24_3/volume_24_3_2024.pdf

28. Ячменик М. Академічна доброчесність як елемент забезпечення якості освіти у вищій школі: досвід Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. №8. С. 342–351. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2020_8_32.

Інформаційні ресурси

29. <http://www.nbuv.gov.ua> – національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського.

30. <http://zakon.rada.gov.ua> – веб-сторінка Верховної Ради України.

31. <http://www.minfin.gov.ua> – веб-сторінка Міністерства фінансів.

32. <https://tax.gov.ua/> – Державна податкова служба України.

33. <http://www.ukrstat.gov.ua/> – Державна служба статистики України.

34. <https://scholar.google.com> – Google Академія.

35. <https://www.scopus.com> – наукометрична база Scopus.

36. <https://publons.com> – наукометрична база Web of Science.

37. <https://scienceukraine.com/> – Science Ukraine: новини науки і техніки

Основи наукових досліджень: конспект лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Облік і оподаткування» галузі знань D Бізнес, адміністрування та право, спец. D1 Облік і оподаткування денної та заоч. форм навч. / уклад. Т.А. Талах Луцьк: ЛНТУ, 2026. 60 с.

Комп'ютерний набір
Редактор

Т.А. Талах
Т.А. Талах

Підп. до друку «__» _____ 2026 р. Формат 60x84/16. Папір офс.
Гарн. Таймс. Ум. друк. арк. 1,3.
Тираж 15 прим.

Луцький національний технічний університет
43018, м. Луцьк, вул. Львівська, 75

